

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA PROVOZNĚ EKONOMICKÁ

Katedra humanitních věd

Veřejná správa a regionální rozvoj – prezenční studium

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Kulturní dědictví horských boud v Krkonoších a jeho odkaz pro rozvoj
regionu**

Autor: Magda Martincová

© 2011

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Akademický rok 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Magda Martincová

obor Veřejná správa a regionální rozvoj

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 16 určuje tuto bakalářskou práci.

Název práce: **Kulturní dědictví horských boud v Krkonoších a
jeho odkaz pro rozvoj regionu**

Osnova bakalářské práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Kulturní dědictví regionů v cestovním ruchu
4. Horské boudy a jejich historický vývoj v Krkonoších
5. Využití a péče o horské boudy v Libereckém a Královéhradeckém kraji z hlediska jejich vlivu na rozvoj regionu
6. Zhodnocení - zjištěné klady a nedostatky z pohledu cestovního ruchu a návrhy na odstranění nedostatků
7. Závěr
8. Seznam použitých zdrojů
9. Přílohy

Rozsah hlavní textové části: 30 - 40 stran

Doporučené zdroje:

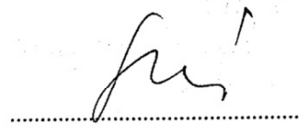
Anděl, P., Flousek, J. a kol. Krkonoše: příroda, historie, život. Praha, Baset 2007.
Dokumenty a publikace o regionálním rozvoji.
Foret, M., Foretová, V. Jak rozvíjet místní cestovní ruch. Praha, Grada Publishing 2001.
Pásková, M., Zelenková, J. Cestovní ruch - výkladový slovník. Hradec Králové, Gaudeamus 2008.
Patočka, J., Heřmanová, E. Lokální a regionální kultura v České republice, kulturní politika a kulturní dědictví, Praha, ASPI 2008.
Regionální literatura o Krkonoších.
Wokoun, R. a kol. Regionální rozvoj a jeho management v České republice. Praha, Oeconomica 2007.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Helena Hudečková, CSc.**

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2011

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 15. 1. 2010

Čestné prohlášení:

Čestně prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci „Kulturní dědictví horských boud v Krkonoších a jeho odkaz pro rozvoj regionu“ vypracovala samostatně, pod vedením vedoucího bakalářské práce a za pomoci odborné literatury a další informačních zdrojů, které v práci cituji a následně uvádím ve zdrojích.

V Praze dne 30. 3. 2011

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce paní doc. Mgr. Heleně Hudečkové CSc. z Katedry humanitních věd za odborné vedení, trpělivý přístup, připomínky a cenné rady během zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji Krkonošskému muzeu za poskytnuté materiály nezbytné pro nastudování problematiky a přínosné rady a názory pracovníků.

Kulturní dědictví horských boud v Krkonoších a jeho odkaz pro rozvoj regionu

Cultural Heritage of Chalets in Giant Mountains and Its Implication for Regional Development

Souhrn:

Bakalářská práce se zabývá horskými boudami v Krkonoších. Cílem práce bylo zdůraznit významnost bud jako kulturního dědictví a jejich roli v cestovním ruchu. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části práce jsou na základě odborné literatury představeny jednotlivé kulturologické a další pojmy, s kterými práce tematicky souvisí. Dále je uveden historický vývoj a příčiny vzniku budní zástavby, vyhodnocení nenahraditelnosti bud pro místní obyvatele v průřezu několika staletí, vývoj turismu a srovnání s dnešní dobou, kdy jsou tyto stavení chápány jako součást cestovního ruchu. V empirické části práce je cestovní ruch představen v kontextu životního prostředí, jsou uvedeny možnosti využívání a péče o boudy a s tím spjatá možnost finanční podpory krajů. Na zjištěné klady a nedostatky v kontextu horských bud a cestovního ruchu jsou nalezena možná řešení s ohledem na trvale udržitelný turismus.

Klíčová slova:

Bouda, budní hospodářství, cestovní ruch, dotace, Krkonoše, kulturní dědictví, Krkonošský národní park, region, životní prostředí

Summary:

The work is concerned with chalets in Giant mountains. The main goal of the work was to show the importance of the chalet as a cultural heritage of the region and their role in tourism. The text is divided into two parts : 1st theoretical, 2 nd empirical. In the first part of the work, I introduced the cultural and other terms, which are based on scientific literature and are closely connected with my work. After the introduction, I pointed out the historical progression and reasons for chalet settlement in the mountains. I also wanted to emphasize the fact of irreplaceableness of chalets for local citizens through the centuries, progression of travel movement in the region which I compared with modern point of view of the tourism. In the second part, my work is concentrated on the travel movement as a part of the environment policy. I mentioned the possibilities of utilization and management of the chalets which is closely connected with government dotation. In the final part, The possible solutions are found for the sustainable tourism according to the advantages and disadvantages of the chalet management in the mountains ties of using.

Key words:

chalet, chalet economy, travel movement, dotation, The Krkonoše mountains, cultural heritage, The National park of Krkonose mountains, national park, region, environment

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíl práce a metodika.....	9
3. Kulturní dědictví regionů v cestovním ruchu.....	11
3.1. Základní pojmy	11
3.2. Cestovní ruch a jeho rozvoj	14
3.3. Co přináší úsilí o rozvoj cestovního ruchu v Krkonoších.....	15
3.4. Jaké následky má intenzivní cestovní ruch pro horské boudy.....	17
3.5. Jsou hledány šetrnější varianty rozvoje cestovního ruchu v Krkonoších?	17
4. Horské boudy a jejich historický vývoj v Krkonoších.....	19
4.1. Východní Krkonoše (okolí Maršova).....	19
4.2. Střední Krkonoše (Vrchlabsko).....	20
4.3. Západní Krkonoše (Jilemnicko, Harrachovsko)	21
4.4. Slezské Krkonoše (polská část Krkonoš).....	22
4.5. Sjednocení ve využívání bud	22
4.6. Vývoj podoby a využívání bud	23
4.7. Turismus a jeho počátky.....	25
4.8. Dopad budního hospodaření na krajinný ráz a poměry v Krkonoších.....	27
5. Využití a péče o horské boudy v Libereckém a Královéhradeckém kraji z hlediska jejich vlivu na rozvoj regionu	30
5.1. Využitelnost bud a péče o ně.....	30
5.2. Vztah návštěvníků k boudám a dalším rekreačním objektům Krkonoš	32
5.3. Boudy v Krkonoších v kontextu životního prostředí	33
5.4. Finanční podpora krajů lokalitě	37
6. Zhodnocení – zjištěné klady a nedostatky z pohledu cestovního ruchu a návrhy na odstranění nedostatků.....	41
7. Závěr	45
8. Seznam použitých zdrojů	46
9. Přílohy	48
9.1. Rozhovor	48
9.2. Dotazník	52
9.3. Data o vzniku a zániku bud	59

1. Úvod

Téma mé bakalářské práce je Kulturní dědictví a jeho odkaz pro rozvoj lokalit/regionů a to konkrétně Horské boudy v Krkonoších. Horské boudy jsou pojem samy o sobě. Pro mnoho obyvatel této horské oblasti znamenají jak důležitý milník v historii regionu z hlediska jejich vývoje a využití, tak se na ně upírá zrak i z hlediska nepostradatelnosti v rázu současné krajiny. Pro svou odlehlost v době svého vzniku se zde uchytily a následně i po dlouhá léta uchovaly jednotlivé prvky kultury, společenských hodnot a tradice. Avšak je nutné zmínit, že ne ve všech horských regionech tomu tak bylo. Dá se říci, že v tomto hledisku je krkonošský region výjimečný ve srovnání s ostatními horskými oblastmi České republiky. Tento vývoj je možné svést na polohu regionu, pohraničí (státní hranice s Polskem) kde probíhal v jistých dobách rušný obchod a v dnešní době na polohu rozdělující region do dvou správních jednotek, a sice do Libereckého a Královéhradeckého kraje. Je to také skutečnost, že ne ve všech horských regionech ČR byly podmínky pro rozvoj hospodářství, jehož pilířem byly právě horské boudy. Tato fakta způsobila specifický/ odlišný vývoj oblasti, jež ve své práci mimo jiné vystihnu.

Avšak v dnešní době to je hlavně cestovní ruch, který je jedním ze stěžejních prvků ekonomiky regionu. Dnes již horské boudy neslouží jako úkryt pro pastevce dobytka před nepřízní počasí, ani jako skladovací místo pro obchodníky ze zahraničí. Je to právě cestovní ruch, který vládne i na samých vrcholcích našich nejvyšších hor. V dnešních dnech se boudy využívají především jako rekreační místa s lukrativní polohou národního parku, zastávky pro občerstvení turistů a zázemí pro lyžaře v zimním období.

Ale ne pouze pro tato fakta jsou tato stavení významná. Jsou ceněná pro jejich tradiční architekturu, pro svérázný vztah k životnímu prostředí a pro svou šetrnost a zapuštění stavby do samotného rázu krajiny. Avšak co je nutné podotknout, je realita, že ne všechny výstavby a hlavně jejich majitelé a uživatelé jsou šetrní k životnímu prostředí. Což je velmi diskutované téma dnešní doby. Ať už je to samotné znečišťování krajiny, rozvoj především intenzivního cestovního ruchu, anebo nešetrné výstavby nových objektů, turistických cest atd.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této práce je zhodnotit klady a nedostatky využití a péče o horské boudy v Krkonoších z pohledu cestovního ruchu, přičemž bude brán zřetel jak k zachování a obnově tohoto kulturního dědictví, tak životního prostředí.

Cíl je rozdělen do dílčích cílů a bude plněn postupně v jednotlivých kapitolách práce.

Nejprve (ve 3. kapitole) se vyrovnám s pojmy, které budu v práci užívat a se zaměřením sledované problematiky- kultura, kulturní dědictví, region a regionální rozvoj, cestovní ruch, případně další. Ještě v této kapitole zaměřím pozornost k využití specifického kulturního dědictví- horských bud v cestovním ruchu s ohledem k možným negativním důsledkům. Budu hledat odpovědi na otázky:

1. Cestovní ruchu a jeho rozvoj
2. Co přináší úsilí o rozvoj cestovního ruchu v Krkonoších?
3. Jaké následky má intenzivní cestovní ruch pro horské boudy?
4. Jsou hledány šetrnější varianty rozvoje v Krkonoších?

Dále se zaměříme na řešení dané problematiky v Krkonoších (4. kapitola). Ve své práci nastíním historické souvislosti vzniku a vývoje horských bud, s cílem představit je a upozornit na vývoj v Krkonoších na rozdíl od jiných horských oblastí České republiky. Naleznu odpovědi na otázky:

1. Za jakých podmínek boudy vznikaly?
2. Čím je oblast Krkonoš jiná ve srovnání s jinými horskými oblastmi ČR?
3. Jaký mají horské boudy historický přínos pro region Krkonoš?
4. Které faktory ovlivnily rozvoj budní výstavby v Krkonoších?

V 5. kapitole budu pokračovat tak, že srovnám, jak se o využití a péči o horské boudy stará Liberecký a Královéhradecký kraj, neboť do těchto dvou regionů (na úrovni NUTS 3) Krkonoše zasahují. Budu se zabývat systémem správy a péče o stavby, ekonomickými a ekologickými aspekty toho. Cílem bude nastínění problematiky:

1. Využitelnost bud a péče o ně

2. Vztah návštěvníků k boudám a dalším rekreačním objektům Krkonoš
3. Boudy v Krkonoších v kontextu životního prostředí
4. Finanční podpora krajů lokalitě

Potom již přistoupím ke zhodnocení zjištěných skutečností (6. kapitola). V této části práce se zaměřím na objasnění a rozvedení problematiky týkající se bud v kontextu cestovního ruchu. Budu řešit, jakým způsobem by se dala lokalita Krkonoš zatraktivnit, aby stoupla její návštěvnost. Budu se zajímat např. o:

1. klesající procento zahraničních turistů mezi návštěvníky Krkonoš
2. zastaralou nedostatečnou vybavenost ubytovacích kapacit
3. neiniciativu v organizování turistických programů
4. zkracující se dobu pobytu turistů
5. malou propagaci regionu Krkonoš
6. a podobně další nedostatky

Dále určím specifické cíle, jakými by se nedostatky daly řešit a přitom využiji klady zjištěné v Libereckém a Královéhradeckém kraji. Budu se například zajímat o:

1. zkvalitnění propagace Krkonoš se zaměřením na jednotlivé cílové skupiny
2. vybudování cyklostezek a pěších stezek
3. organizaci (tematických) turistických programů
4. zaměření na tradiční kulturu
5. a případně další náměty

Ke splnění těchto cílů budu čerpat z odborné literatury, přičemž nebude mým záměrem jen samotné citování jednotlivých pasáží knih, ale uvedení do kontextu s danou problematikou. Dále nastuduji dokumenty, jež se věnují kulturnímu dědictví a regionální politice. Pro mou práci bude také nezbytné studium historických materiálů (4. kapitola). Důležitým zdrojem informací pro mě bude i studium rozvojových dokumentů, které se zabývají využitím lokality a památek pro cestovní ruch.

V závěrečném zhodnocení (6. kapitola) se budu svými tvrzeními opírat o konfrontaci expertních rozhovorů s odborníky a odborných materiálů. Jedním z dalších hledisek pro vyhodnocení závěrů bude dotazování správců a majitel bud.

3. Kulturní dědictví regionů v cestovním ruchu

3.1. Základní pojmy

Slovo **kultura** je velice často využívaným pojmem. Má původ v latinském slově „cultus“, což znamená pěstování, obdělávání. Pro činnost duchovní ji začal využívat Marcus Tullius Cicero v roce 45 př.n.l.. Posunul chápání kultury od významu obdělávání půdy, k pěstění ducha. Sloužila k rozlišení lidí, kteří za pomoci vzdělání zlepšovali svého ducha od těch, kteří zůstávají v nevědomosti. V období renesance znamenala kultura hraniční čáru oddělující přírodu a člověka, který je považován za jejího tvořitele. Tento předpoklad byl postupně prohlubován až do doby osvícenství. Tato definice pojetí kultury byla přebudována v díle Myšlenky k filozofii dějin lidstva od J.G. Herdera (1744-1803). Dílo slučuje filozofické a specifické vědní oblasti a je bráno jako jedno z hlavních v teorii kultury, kdy člověk není dokonalý a právě kultura jeho nedostatky doplňuje. Od této chvíle můžeme chápání pojetí pojmu rozlišit na dvě základní. První axiologické pojetí, mající původ v antice, díle renesančních humanistů a německých osvícenců, německé klasické filozofii, kde jsou hlavními představiteli I. Kant, G. W. F. Hegel, W. Windelband a H. Rickert. Druhé pojetí vychází z antropologie, sociologie, etnografie, psychologie atd. Hlavní představitelé jsou E. B. Tylor a L. A. White [1].

Robert F. Murphy ve svém díle Úvod do kulturní a sociální antropologie [2, s. 30] uvádí, že hlavním předpokladem pro existenci kultury je lidský mozek. Za pomoci Leslieho Whita interpretuje, že kultura je systém symbolů. S tím, že symbol je jakýkoliv znak obdařený obecným či abstraktním významem a znak je zase zrakový či sluchový podnět, často zvuk či vizuální obraz, který znamená něco určitého. To vysvětluje na příkladu červeného světla a jeho významu pro nás (např. červené světlo semaforu). Uvádí, že kultury se nezakládají na absolutnu, jsou výsledkem lidské činnosti a myšlení, jsou vytvořeny člověkem. Kultura a její symboly nejsou dány Bohem, nadpřirozenou silou, ani přírodou. Jsou umělé, vymyšlené lidmi a jsou měnitelné. Avšak přiznává, že často vyznavači určité kultury tvrdí, že její symboly jsou trvalé, hodnotné. Ale tak tomu dle Murphyho není. Říká, že symboly jsou smrtelné. Symboly samotné utvářejí mapy fyzických a sociálních světů a instrukce, jak se v nich úspěšně orientovat (příklad uvádí na křesťanském kříži) Kultura sama je pak souhrn veškerých znalostí, přesvědčení a návodů pro přežití, dává životu smysl a cíl. Symbolizuje to, jací jsme a kdo jsme. Avšak může jako

morální systém i přikazovat určité sociální chování, kdy je nutné vymezit pravidla, aby nebyla zklamána očekávání (např. historický problém s rovnoprávností). Kulturu Murphy definoval jako celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím. Tuto širokou definici je třeba vysvětlit, přiblížit. Murphy ji specifikuje na tvrzení Talcotta Parsonse, že kultura je systémem očekávání, je na každém, jak ji vnímá a na tvrzení George Simmela, který uvádí, že bez kultury by všechny sociální styky zákonitě skončily prohrou. Hlavními předpoklady pro vznik nové kultury je pružnost chování a uvolněnost v každodenním životě, ta mnohdy provokuje starší generace. Každá kultura i ta nová je ale „jen“ mozaikou z mnoha kousků různých kultur z různých dálek, na kulturu má tedy vliv okolní svět. Je to vlastně takový kříženec, části kultury se sobě navzájem přizpůsobují, doplňují se. Abychom kulturu pochopili, je třeba ji vidět v původním kontextu, nemůže být posuzována měřítky jiné kultury (např. hudba a grafika), neboť umění odráží společnost a společnost utváří umění [2].

Z historického hlediska proto není snadné přesně vymezit tento pojem. Definic kultury dnes existuje nesčetně mnoho. V něčem se však shodují, a to v tom, že kulturu můžeme vyložit v užším a širším pojetí. Za nejširší je považována definice uvedena Edwardem Burnettem Tyllorem: *„Kultura je komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.“* [3, s. 350].

Přesuňme se nyní k termínu **kulturní dědictví**. Marie Dohnalová a Jaroslav Malina definují tento pojem jako souhrn vztahů, sociokulturních regulativů, idejí, etických imperativů, artefaktů apod., které jsou jako trvalé kolektivní vlastnictví a všeobecně sdílený výsledek činnosti členů určité kultury předávány v čase a prostoru následujícím pokolením [3]. Patočka a Heřmanová ve své knize Lokální a regionální kultura v ČR [4, s. 25] vyzdvihuje, že na jedné straně je kulturní dědictví odrazem historického vývoje a kulturní paměti každého místa a každé komunity, na straně druhé je i nedílnou součástí našeho moderního života. Tento termín zahrnuje dílčí pojmy jako krajina, historické soubory památek, přírodní i zastavěná místa, sbírkové předměty, kulturní zkušenosti, tradice apod. Přirozeně je propojeno přírodní a kulturní prostředí každé společnosti. Jednotlivé prvky kulturního dědictví přesahují svým významem období svého vzniku a

obohacují současnou kulturu. Důležitým pojmem je i kulturní transmise. Je to předávání, přenášení kulturního dědictví z generace na generaci [4].

Kulturní dědictví je děleno do dvou oblastí na hmotné/materiální a nehmotné/nemateriální. **Hmotné/materiální kulturní dědictví** je dále děleno do tří skupin. První skupinou jsou památky: architektonická díla, díla monumentálního sochařství a malířství, prvky či struktury archeologické povahy, nápisy, jeskynní obydlí a kombinace prvků, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy. Druhou skupinou jsou skupiny budov (skupiny oddělených či spojených budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy). Třetí skupinou jsou lokality, a to výtvořky člověka či kombinovaná díla přírody a člověk a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou hodnotu z dějinného, estetického, etnologického či antropologického hlediska (Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, 16.11.1972, s. 2). Pod pojmem **nehmotné/nemateriální kulturní dědictví** se rozumí zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, které společenské skupiny považují za kulturní dědictví. Patří mezi ně ústní tradice a vyjádření, včetně jazyka, interpretační umění, společenské zvyklosti, obřady a slavnostní události, vědomosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru a dovednosti spojené s tradičními řemesly [5].

Přesuňme se dále k pojmu **cestovní ruch**, jakožto sociálně- ekonomickému jevu. Sociálním znamená, že se subjektem je člověk (skupina lidí, menší či větší společnost). Ekonomický z důvodu, že patří jak do obou úrovní ekonomiky (makroekonomická, mikroekonomická). První rozvinutější definici vyslovil Poser v roce 1939 [6, s. 8]: *„Cestovní ruch je lokální nebo územní nahromadění cizinců s přechodným pobytem, které vyvolává vznik vzájemných vztahů mezi cizinci na jedné straně a domácím obyvatelstvem, místem a krajinou na straně druhé.“* Od té doby pojem prošel vývojem. Dnes můžeme jeho pojetí rozlišit na západoevropské a východoevropské. Západoevropské pojetí přistupuje k cestovnímu ruchu jako k jevu, jímž se plní lidské potřeby, na rozdíl od východoevropského pojetí ve smyslu dočasného pobytu osob na jiném místě. Světově uznávaná je definice západoevropského typu byla přijata Světovou organizací cestovního ruchu v roce 1991: *„Cestovní ruch je činnost osoby, cestující na přechodnou dobu do*

místa mimo její běžné životní prostředí, a to na dobu kratší než je stanovena, přičemž hlavní účel její cesty je jiný než vykonávání výdělečné činnosti na místě“ [7, s. 7-13].

Cestovní ruch se zpravidla odehrává v určitém regionu. Pojem **region** můžeme vymezit dvěma způsoby. V obecnější rovině zní: „*Region je komplex vznikající regionální diferenciací krajiny*“ [8, s. 113]. Druhá definice se s první shoduje v názoru, že na společnost v regionech mají zvyšující se vliv kulturní faktory, na rozdíl od klesajícího vlivu faktorů přírodních. Avšak druhá definice není tak obecná: „*Region je sociálně geografický subsystém a současné sociálně geografické systémy jsou výsledkem formování nové geografické organizace společnosti*“ [9, s. 25].

Úkolem **regionálního rozvoje** je pak stanovit kritická místa, které se řeší v rozvojových programech, za předpokladu znalosti regionu a jeho předpokladů. Důležitým hlediskem při sestavování rozvojových programů je princip trvale udržitelného rozvoje. „*Regionální rozvoj tedy zahrnuje nejen územní aspekty, ale také otázky ekonomické, ekologické, sociální i kulturní a zabývá se jím většina územně správních jednotek*“ [9, s. 83].

3.2. Cestovní ruch a jeho rozvoj

Udržovat zdravé životní prostředí je základní podmínkou udržení kvality/zkvalitnění cestovního ruchu. Avšak tyto dvě strany se navzájem determinují. V jejich vztahu je výrazná vzájemná protichůdnost (jeden působí pozitivně, druhý negativně). Přírodně/kulturně atraktivní místa pozitivně působí na rozvoj turismu. Turismus však na tato místa působí negativně a naopak.

Důvody pro zvyšující se rozvoj cestovního ruchu můžeme rozdělit dle několika hledisek, těmi jsou:

Technologické hledisko - Je hlavním aspektem, díky kterému mohl cestovní ruch vůbec vzniknout a díky technologickému pokroku a uplatňování nových technologií se může dále rozvíjet. Působí takřka ve všech částech cestovního ruchu a plní nezastupitelnou funkci především v dopravě a ubytování/stavování.

Ekonomické hledisko - Propojení cestovního ruchu a ekonomického prostředí je nepopíratelné. Vztah nabídky a poptávky je úzký, tzn. změna v příjmu a ceně se okamžitě

projeví na trhu. Snižování cen zájezdů cestovními kancelářemi a nákladů na rekreaci vůbec znamená rozšíření okruhu potencionálních rekreatů. Vzniká tak konkurenční boj mezi poskytovateli, kteří rozšiřují zázemí pro cestovní ruch.

Sociální hledisko - Konzumní společnost svým zvyšujícím se zájmem o zboží a služby v určitý moment dosáhne hranice nasycení potřeb a pozornost se obrátí na vyšší potřeby. To platí i u turismu.

Ekologické hledisko - Finanční podporou pro oblast se dosahuje zlepšení přírodní situace v regionu. Což je základem pro trvale udržitelný rozvoj.

Informační hledisko - Rozvojem internetu jsou informace dostupné komukoliv bez velké námahy na jejich získávání. Prezentovat se prostřednictvím internetu je v dnešní době jedna ze základních podmínek úspěchu.

3.3. Co přináší úsilí o rozvoj cestovního ruchu v Krkonoších

Vliv cestovního ruchu budeme aplikovat na region Krkonoš. Můžeme vliv dělit dle jeho přínosu na pozitivní a negativní a dále dle jednotlivých hledisek.

Pozitivní přínos cestovního ruchu

Technologické hledisko

- Zlepšení infrastruktury hlavních silničních tahů jejich zkvalitnění a vybudování nových komunikací
- Vybudování cyklostezek, turistických a naučných stezek
- Zkvalitnění technického stavu a výběru služeb v rekreačních střediscích

Ekonomické hledisko

- Příliv financí do rozpočtu kraje a státu (viz. 5. kapitola)
- Z poplatků návštěvníků (rekreační poplatky, suvenýry atd.) plynou finance k dalšímu možnému využití
- Nové pracovní příležitosti
- Roste spotřeba/produkce lokálních výrobků

Sociální hledisko

- Vytváří pracovní příležitosti napříč spektrem zaměstnanosti, možnost uplatnění i pro osoby bez kvalifikace a vyššího vzdělání

- Zájem místních obyvatel o kulturu rekreatantů (jazyk, gastronomie, zvyky, styl života, životní postoje), čímž se vzdělávají a to platí oboustranně
- Zajištění zdravotní péče (horská služba)
- Zkvalitnění kulturního a sociálního života i pro místní obyvatele

Ekologické hledisko

- Udržování parků, lesoparků, cesty, cyklostezek, běžeckých a sjezdových tratí,
- Zvyšuje povědomí o vzácnostech přírody osvětou, naučnými stezkami atd.
- Výstavbou turistických tras, cyklotras, běžeckých a sjezdových tratí usměrňuje průchod návštěvníků chráněnou oblastí
- Pomocí legislativy a dotací ze státního rozpočtu může ochraňovat přírodní celky (národní parky, chráněné krajinné oblasti, přírodní rezervace)
- Díky cestovnímu ruchu jsou zaměstnáváni odborníci, kteří se starají o ekologické prostředí

Informační hledisko

- Vzrůstající počet informačních center a směnárén
- Propagace regionu pomocí médií, billboardů, letáků atd.

Negativní přínos cestovního ruchu

Technologické hledisko

- Přizpůsobování se kultuře a technickému pokroku jsou stavěny nesourodé objekty, to má vliv na vzhled krajiny
- Růst disparit mezi regiony

Ekonomické hledisko

- Poptávka po cestovním ruchu je nestabilní
- Obtížné získávání financí pro rozvoj regionu, ochranu životního prostředí atd.
- Sezónnost
- Zvyšování cen zboží a služeb v rekreačních centrech

Sociální hledisko

- Sezónní zaměstnanost, odliv kvalifikovaných pracovníků
- Odklon od zvyků, tradic a kultury ve snaze přiblížit se životnímu stylu rekreatantů nebo naopak nevraživost vůči nim
- Krádeže, podvádění a švindlování hlavně ve velkých rekreačních střediscích

- Urbanizace a dualizace společnosti (rozdělení na bohaté/chudé)
- Vytlačování původních obyvatel z rekreačně lukrativních oblastí/částí obcí
- Ztráta autenticity v interpretaci zvyků, tradic a kultury při snaze přiblížit je rekreantům

Ekologické hledisko

- Nevhodné chování návštěvníků oblasti (zanechávání odpadků, sešlapávání okolí cest, sběr chráněných rostlin, nadměrný hluk atd.)
- Požadavek čistého ovzduší x znehodnocení výfukovými plyny automobily návštěvníků a kouřem z rekreačních stavení
- Požadavek zvýšeného množství čisté vody x znehodnocení vody čističkami odpadních vod, nedokonalým odpadním systémem

Ale i životní prostředí působí při povodních, požárech, zemětřeseních a táním ledovců negativně na cestovní ruch [7].

3.4. Jaké následky má intenzivní cestovní ruch pro horské boudy

Pro majitelé horských bud v Krkonoších platí díky ochraně přírody mnohá omezení. Je to právě následkem cestovního ruchu, že jsou dané oblasti pod zvýšenou kontrolou. Mimo vlivů které jsou uvedené výše, jsou to právě správci Krkonošského národního parku, kteří mají za úkol regulovat výstavbu a dopravu v chráněném pásmu. Omezení se často mohou zdát nelogická. Pro budaře jsou striktně daná pravidla např. pro výstavbu a údržbu objektů, přístavby, počet automobilů na parkovišti před objektem, dopravu k objektu. K novým výstavbám jsou správci, zdá se, shovívavější. Příkladem tomu je výstavba rozsáhlého komplexu apartmánů v Horních Mísečkách, jež se staví na hranici druhého pásma národního parku. Tuto, pro budaře nespravedlnost, špatně nesou. Vztahy se správci jsou v dnešní době u většiny z nich na bodu mrazu.

3.5. Jsou hledány šetrnější varianty rozvoje cestovního ruchu v Krkonoších?

Rozvoj cestovního ruchu z velké části ovlivňuje správa Krkonošského národního parku, do kterého tento region z velké části spadá. Dále činnost v regionu ovlivňuje fakt, že Krkonoše jsou biosférickou rezervací, Ptačí oblastí Krkonoše a Evropsky významnou lokalitou Krkonoše.

Krkonošský národní park (dále jen KRNAP) se dělí do tří zón (stupeň ochrany přírody v nich je rozdělen tak, že v I. zóně je ochrana nejpřísnější) a je stanoven zákonem České národní rady č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Kdežto biosférická rezervace je vyhlášována Organizací spojených národů pro vzdělání a vědu (UNESCO) v rámci programu Člověk a biosféra (MAB – Man and the Biosphere). Rozdíl mezi těmito dvěma druhy ochrany území spočívá v tom, že národní park působí na státní úrovni, ochraňuje přírodu málo narušenou člověkem. Biosférická rezervace shromažďuje informace o přírodních poměrech, jež se zařadí do celosvětové sítě biosférických rezervací [10].

Činnost KRNAP zasahuje do mnoha oblastí. Správa KRNAP se zabývá např. sestavováním podkladů tvorbu plánu péče o národní park a projektu Natura 2000 (kam patří ochrana území Ptačí oblasti Krkonoše, Evropské významné lokality Krkonoše), vyhotovením různých monitoringů, ekologickou výchovou atd. KRNAP na základě svých výzkumů rozhoduje o výstavbě, omezení motorových vozidel, průchodu turistů parkem a o dalších limitech, které zásadním způsobem působí na cestovní ruch.

Plán činností dle Regionálního informačního systému spojený s cestovním ruchem obsahuje následující body:

- Dálnice od Hradce Králové přes Trutnov do Polska
- Podpora malého a středního podnikání za pomoci regionální politiky a s tím spojená podpora využívání alternativních zdrojů
- Péče o památky a veřejné prostranství a otevřít nové, dosud turisticky nevyužívané objekty a památky
- Zlepšení přeshraniční komunikace a propagace regionu
- Péčí o přírodní lokality zvýšit poptávku po regionu Krkonoš
- Rovnoměrnější využití oblasti, zaměřit se i na podhůří Krkonoš, kde uspořádat větší množství kulturních, společenských nebo sportovních akcí a snaha o rozvoj neobvyklých rekreačních aktivit [11].

4. Horské boudy a jejich historický vývoj v Krkonoších

Dnešní podoba Krkonoš se vytvářela bezmála šest století. Údolí zalesněná, která postupně přechází do pásma kleče, pomalu ustupovala slovanské invazi následované invazí německou, masivnější v 11. století. Již v 15. století mluvíme o vznikající hospodářské činnosti jak místních starousedlíků, tak dělníků, kteří do Krkonoš přijeli za prací i se svými rodinami. Příčiny vzniku budních hospodářství se v jednotlivých částech Krkonoš ovšem liší, protože Krkonoše dělí masiv Slezského hřebene, který probíhá přibližně v místě dnešních hranic České republiky a Polska, na dvě přírodně rozdílné části. Strana jižní, tedy na území České republiky, je pozvolně plynoucí do zalesněného údolí. Je plná luk s poměrně rozsáhlým pásmem kleče. Severní svahy, zasahující do Polska, jsou příkré a pro hospodářskou činnost špatně využitelné. Tyto přírodní, geomorfologické podmínky byly hlavní příčinou rozdílného vývoje hospodaření. Avšak můžeme říci, že celé Krkonoše, rozdělené od 13. století na tři české a jeden slezský majetek, mají společnou historii v pastevectví a chovu dobytka. Tato kapitola je zpracována dle následujících zdrojů: [12], [13], [14], [15].

4.1. Východní Krkonoše (okolí Maršova)

V druhé polovině 16. století dostal do zástavy od českého státu tuto oblast šlechtic Kryštof Gendorf z Korutan. Byl důlním odborníkem, působícím nejen v oblasti Krkonoš, ale po celém území Čech. A to převážně v Kutné Hoře, kde sídlily v té době nejziskovější doly a mincovny. S Kutnou Horou uzavřel dohodu o dodávání nezbytného dřeva. Těžba a zpracování probíhaly na území dnešního Trutnovska s tím, že dřevorubeckým centrem se stal Maršov. Doprava byla zajištěna plavením po řece Úpě a následně Labi. S tím bylo ovšem spojena nutnost nových pracovních sil, kterých bylo v oblasti nedostatek. Kryštof Gendorf si pozval odborníky na těžbu a zpracování dřeva až z Alp a to převážně z Tyrol, Štýrska a Korutan. Během krátké doby na Trutnovsko přišlo okolo 1000 dělníků na práci i se svými rodinami. Zbytek práce zastali starousedlíci najímaní na sezónní práci. Z toho důvodu se o této době mluví ve spojitosti s nejmasivnějším příchodem lidí.

Kolonisté přicházející do oblasti za prací začali s výstavbou nových obydlí na břehu splavných řek a postupně i v lesích a údolích mimo vesnice. Součástí jejich obydlí byl i dobytek, který se stal nutným zdrojem obživy a malá políčka, kde byl pěstován oves a zelí.

Dobytěk byl chován volně v lesích a odlesněných místech, což bránilo opětovnému zalesnění. Z toho důvodu byl vydán zákaz chovu dobytka a to zejména koz. Bylo nařízeno i srovnání bud se zemí. Avšak na tento zákaz nebyl brán zřetel a při příchodu komisařů, kteří měli zhodnotit stav lesů, byl skot rozehnán po lesích. Kolonisté ovšem nepřinesli do Krkonoš jen znalosti tradiční sezónní pastvy dobytka a zpracování živočišných produktů (v Krkonoších však nebyla výhoda zázemí poskytovaná panskými dvory jako v Alpách), ale i nejrůznější zvyky a obyčeje, domácí potřeby (např. rohačky, krosny, sněžnice, kejdové hospodářství k hnojení luk, tyčové značení cest) a také dialekt, který postupně splynul s jazykem německého etnika.

Rychlý nástup intenzivního dřevorubectví měl za následek rychlé vytěžení zalesněných údolí. Opětovné zalesnění bylo nemožné z důvodu využívání odlesněných prostor jako pastvin pro dobytek. Postupně se proto stala tato oblast již nelukrativní pro těžbu dřeva. Ta se postupně přesunula do oblasti Orlických hor. S úbytkem pracovní příležitosti byl spojen i odliv kolonistů buď do svých domovin, nebo Orlických hor. Někteří však zůstali a začali se naplno věnovat chovu dobytka. Tím položili základ budního hospodářství východních Krkonoš. Úplné ukončení těžby nastalo počátkem 17. století.

4.2. Střední Krkonoše (Vrchlabsko)

Hospodaření v oblasti středních Krkonoš má odlišný počátek než v Krkonoších východních. Tato oblast byla na počátku 16. století již dobře prozkoumaná, byl znám její potenciál a možnost hospodářského využití i na samotných vrcholcích hor. Toho si byl vědom Kryštof Gengorf a v roce 1533 odkupuje vrchlabské panství jako část fideikomisního panství. Renovoval těžbu a zpracování rud, která byla rozptýlena po celé oblasti středních Krkonoš. Centrem pro zpracování byly železářny ve Vrchlábí, Dolním Dvoře a Lánově. Dřevo nutné na provoz železáren bylo těženo právě na vrchlabském panství, avšak ne v takovém rozsahu jako na Trutnovsku.

V 18. století se postupně upouští od dolování rud. Zaměstnanci dolů a železáren našli obživu v panských lesích nebo jako pastevcí dobytka. V první polovině 18. století nechala šlechta vystavět ve středních Krkonoších šest panských dvorů a to konkrétně Západní Rennerovky, Tetřeví, Hříběcí, Volskou, Husí a Bönischovu boudu. Dvorské

boudy, jak se jim říkalo, sloužily jako zázemí pro pastevce v sezonní pastvě dobytka, jež jsem byl posílán z podhůří. Pastevci zastávali i sklizeň píce a sena a obdělávání políček. V roce 1783 zhodnotil majitel hrabě František Xaver Morzin boudy jako neziskové a všech šest je buď prodal, nebo pronajal i s přilehlými pozemky.

4.3. Západní Krkonoše (Jilemnicko, Harrachovsko)

I v této části Krkonoš začínali obyvatelé od těžby dřeva a jeho zpracování, přes dolování rud a zpracování v železárnách, usadili se zde i skláři. Avšak většina z nich postupně přešla k budnímu hospodářství. Odlišným od zbytku Krkonoš byl přístup majitelů panství a to především rodu Harrachů, kteří se zasloužili o výstavbu Sahlenbašské-Rokytenké boudy dokončené roku 1688 (dnes známá pod názvem Dvoračky). Tato bouda se stala centrem budního hospodářství celé oblasti. Jilemnicko bylo využíváno k těžbě ne tak cenného smrkového dřeva. Pásmo kleče bylo určené pro myslivost.

Koncem 17. století objevil v oblasti Kotle Daniel Donth z Sahlenbašské-Rokytenké boudy vhodné místo pro výstavbu seníků a salaší a pastvu panského dobytka.

Využívání nejvyšších poloh bránil spor mezi panstvím Kynast a Jilemnickým panstvím o Labskou louku. Situace byla vyřešena roku 1710 rozhodnutím císaře Leopolda I., který nechal vytyčit přesné hranice mezi panstvími, které probíhaly na linii dnešních státních hranic. Od této chvíle bylo možné Labskou louku využívat opět pro chov dobytka, tím se zvýšil počet dobytka (především dojnic a koz) na Dvorských boudách.

Významnou skutečností bylo rozhodnutí hrabě Bedřicha Harracha, který požádal odborníka Karla Rudolfa von Sweérts- Sporcka o zhotovení plánu, jak Jilemnicko racionalizovat. Sweérts- Sporck zhodnotil danou oblast jako úrodnou s kvalitní hnědozemí a navrhl výstavbu dvaceti nových bud pro lepší využitelnost panství. Tyto boudy měly být zejména pro dojnice a kozy s ohrazenou pastvinou, aby se dosáhlo maximální dojivosti. Hrabě Bedřich Harrach s tímto návrhem souhlasil i přes nesouhlas úředníků. Neshody byly vyřešeny a v roce 1748 započala realizace Sweérts- Sporckova plánu přeměnit západní Krkonoše do podoby „českého Švýcarska“. Byla to například výstavba moderní Bedřichovy boudy na místě Kotelských bud, dalších dvaceti menších bud u Rokytenských dvorských bud a rekonstrukce Velké boudy sv. Arnošta. S tím bylo spjato i vysekání kleče na Labské louce pro rozšíření pastvin a senišť.

Omezení činnosti a likvidace bud na sebe nenechala dlouho čekat. V roce 1853 byl vydán císařský patent týkající se především Rokytenských dvorských bud. Ze společenství šestnácti bud v té době jich bylo sedm zlikvidováno a jedenáct vykoupeno vrchností. Dohoda vrchností a hospodařících je datována na rok 1897, kdy byly sloučeny pastviny a seniště, následně pak znovu rozděleny na jednotlivé plochy, které byly přiděleny budařům. Zavedl se i jednotný poplatek za dobytek.

4.4. Slezské Krkonoše (polská část Krkonoš)

Významná část oblasti patřila panství Kynast. Tato část Krkonoš je charakteristická značnými geomorfologickými odlišnostmi od části zasahující na území České republiky. Nachází se zde jen velice málo ploch pro hospodářskou činnost a to i v pásmu kleče. Z toho důvodu, je historie a tradice polské části Krkonoš na rozdíl od části české, kde sehrála významnou roli, velice chudá. I počet bud je mnohem nižší než na jižních svazích. Údolí se zázemím pro pastevce a chov dobytka nebyla tak vzdálená na to, aby bylo nutné na vrcholcích hor stavět boudy na přenocování, nebo pro sezónní pastvu.

Mezi nejstarší stavení patří Schlingelova bouda na Polaně vystavěná v 15. století pro užívání lovců. Významnou byla i Hamplova bouda postavená roku 1642 (dnes známá pod názvem Strzecha Akademicka), využívaná jako výchozí bod pro výstup na Sněžku a zázemí pro hlídače kaple na jejím vrcholu. Její hospodářská činnost byla však značně omezená kvůli poloze. Farářova bouda vystavěná v roce 1738 dostala svého názvu a sloužila jako přechodný pobyt kněze kázajícího na Sněžce. Jako jedny z mála bud zabývajících se chovem dobytka byly Stará Slezská bouda (*1632) a Nová Slezská bouda (*1787). Na Rybniční boudě (*1680) zato přebývali hlídači pstruhů z jezera Mały Staw.

V letech 1624- 1651 na polskou stranu Krkonoš emigrovalo značné množství poddaných z Čech, některé prameny mluví o více než 3000 emigrantech, kteří sem utekli před katolickou šlechtou. Na polském území byli pod ochranou protestantské šlechty.

4.5. Sjednání ve využívání bud

Ač byly v jednotlivých částech Krkonoš příčiny vzniku budního hospodářství různé, během dvou staletí většina usedlostí, které se dřív zabývaly těžbou dřeva atd. a chov dobytka jim sloužil pouze pro vlastní obživu, přešla k typickému budařství čímž byl právě

chov převážně dojnic a koz. Napomohla tomu i vyjasňující se situace a stejné přírodní podmínky. Po zrušení nevolnictví roku 1781 byla buď vybírána činže za panské boudy, nebo byly boudy prodány.

4.6. Vývoj podoby a využívání bud

Podoba prvních vystavovaných bud je poměrně strohá. Sloužily pouze k přenocování pastevcům ve vyšších polohách hor, zejména v letních měsících, kdy vyháněli dobytek z údolí. Tyto stavby měly plochou střechu tvořenou drny trávy, kameny, nebo dřevem pro lepší odolnost ve větru. Celá konstrukce byla většinou dřevěná s jednou malou místností s hliněnou podlahou a ohništěm.

S potřebou chovu dobytka pro vlastní potřebu a užitek začali obyvatelé hor stavět roubené boudy, které stály osamoceně nebo v malých skupinkách, přičemž byly vyhledávány jižní svahy v nadmořské výšce do 1350 metrů nacházející se mimo území, o které měla hospodářský zájem šlechta, mimo čtrnáct ledovcových karů, kde je vysoké riziko pádu lavin a mur, kde však byla kvalitní vegetace. Měly jednu obytnou místnost s ohništěm a přilehlý chlév. Následně se boudy měnily do podoby pro lepší a praktičtější užívání obyvateli. Přibyla vedle světnice i síň, která sloužila pro domácí práce jako zpracování mléka na máslo a sýry, zpracování lnu atd. Byla zde umístěna veliká kachlová kamna a ve stavení byl i mléčný sklep, kde se skladovaly potraviny. Sklepem protékala stružka vody pro udržení ideální teploty. Voda byla sváděna do koryta a dále vedena před boudu. Podkroví sloužilo k ukládání sena, které muselo vystačit v zimním období pro krmení dobytka. V zimě se pokládaly otýpky okolo boudy pro lepší izolace a před vchodem bylo položeno pár smrčků jako závětrí.

Do 18. století sloužila stavení ve vyšších polohách pouze k sezónnímu užívání. Změna nastala na přelomu 18. a 19. století, kdy začaly být boudy obývány celoročně. Výjimkou byla Luční bouda, která byla celoročně obývána takřka od jejího založení roku 1623. V této době bylo v Krkonoších 2600 bud, to znamenalo 90% celé budní zástavby na území Čech.

Chovaly se převážně dojnice (na přelomu 18. a 19. století se odhaduje 20 000 hovězího dobytka a 8-10 000 koz), volí, kozy, koně a v nižších polohách drůbež. Ovce se v Krkonoších neujaly, měly tu řídkou a nekvalitní vlnu (na Vrchlabsku bylo např. v roce

1890 7418 kusů hovězího dobytka, 1375 koz a jen 4 ovce). Konkrétním plemenem chovaným v této oblasti byly krkonošské červinky, které jsou malé výšky i váhy, skromné, odolné s vysokou dojivostí. Z jejich mléka bylo vyráběno máslo, smetana, tvaroh, syrečky, vyráběné pro vlastní potřebu, nebo na prodej vrchnosti a do vesnic v údolích.

Boudám přilehlé louky se nazývaly travní zahrady a vznikaly lidskou činností. Byly koseny, zavlažovány a hnojeny často pomocí dřevěných kanálků. K hnojení se využívala (až do 50. let 20. století na Dvoračkách) kejdová metoda, jež k nám byla přinesena z Alp. Pro úrodnější travní zahrady byly z jejich plochy vybírány kameny, které byly shromažďovány na kraji louky, nebo na konci pozemků hospodářství, jako vymezení parcel, do tzv. hrobek. Každým rokem se hrobky zvětšovaly a rozšiřovaly. Pozvolna se tak stávaly součástí typického krajinného rázu Krkonoš. Na travních zahradách byla i pole, kde se pěstovaly brambory, tuřín, červené zelí, oves, ječmen a žito. Důležitá pro hospodaření byla i seniště. Nejrozsáhlejší seniště se nacházela na Labské louce, Bílé a Čertově louce, kde byla zakázána pastva dobytka v polovině 19. století. Následně tedy tyto plochy sloužily pro sběr sena. Plocha byla rozdělena na jednotlivé části a následně dražena.

Ženy a děti zůstávaly doma. Vyháněly dobytek, staraly se o chlév a obstarávaly veškeré domácí práce. Ve většině domácností byl přítomen stav na tkaní plátna, který uměly obsluhovat i šestileté děti. Rozvoj tkalcovství, plátenictví a přadláctví se rozvíjel od 16. století. Od poloviny 19. století k tomu přibýlo sekání skleněných rourek a tyčinek na korálky a jejich navlékání. Dále probíhal sběr plodů jako borůvky, maliny, brusinky a houby. Sbíral se ale i křemen, který šel dobře zpeněžit. Muži vyráželi za výdělkem většinou do panských lesů, kde káceli stromy, plavili dřevo atd. V slezské části hor se „těžil“ led z horských jezer, což byla velmi namáhavá a nebezpečná práce, avšak dobře finančně ohodnocená. Pytláctví se přes ne moc bohatý jídelníček nerozmohlo ani za špatných časů. Jedním z důvodů byl zákon, díky kterému by si osoba přistižená při pytláctví vysloužila rozsudek smrti. Kdežto pašeráctví bylo celkem běžné. Využívalo se rozdílné ceny surovin v sousedních státech Rakouska- Uherska a Německa. Pašoval se tabák, cigarety, sůl, cukr, škrob, cukrín, káva, příze a porcelán. Hraniční stráž, která měla za úkol pašeráky, razící si cestu skrytými pěšinami zatknout, nebyla moc úspěšná. V roce 1804 dokonce Hoser zmiňuje, že polovina horalů se živí z pašeráctví.

Zájem o budní hospodaření začal klesat s rozvíjejícím se turismem, cestovním ruchem. Ten nastal při obratu člověka opět k přírodě, což je typické pro romantismus na přelomu 18. a 19. století. S koncem druhé světové války v roce 1945 můžeme říci, že hospodaření z hor téměř vymizelo a jeho pozici nahradil již zmiňovaný cestovní ruch.

4.7. Turismus a jeho počátky

Jako první se v Krkonoších objevila letní turistika. První záznamy sahají do poloviny 16. století. Jednalo se o zámožnější turisty z podhůří Krkonoš jako Trutnova a Vrchlabí. Někteří ale přicházeli až z daleké Prahy a hřebeny Krkonoš pro ně znamenaly vrchol dlouhé cesty. Kaple sv. Vavřince na Sněžce vybudovaná roku 1681 a Labský pramen vysvěcený roku 1684 přivedl do Krkonoš první větší vlnu turistů. S příchodem romantismu (přelom 18. - 19. století), kdy lidé začali opět nacházet krásy přírody, se staly Krkonoše vyhledávaným místem. Do této doby řadíme počátek turistiky jako takové. Většinu turistických tras nebylo možné ujít za jediný den, a proto byli turisté odkázáni na pomoc budařů, kteří jim poskytovali nocleh na slavnících i skromné pohoštění v podobě mléka, másla, sýru a chlebu. Jediné čtyři boudy byly v roce 1828 uzpůsobeny návštěvníkům hor a to Luční, Hamplova bouda, Pozemní boudy a Kaple na Sněžce, jež byla přebudována na hospodu. Budaři se začali přizpůsobovat rozmáhajícímu se turismu a své boudy přestavovali do podoby vhodné pro ubytování a občerstvení turistů. Luční bouda odstartovala rekonstrukce a výstavby nových bud, a to výstavbou „letního domu“ roku 1833, nacházejícího se v blízkém okolí boudy. Největší výstavbou na našem území v 19. století bylo vybudování Petrovky roku 1879, hotelu s dvěma patry a terasou. Na slezském území to byla rozsáhlá rekonstrukce Staré slezské boudy roku 1909. K jídlu už se nepodávala hubená horská strava, ale bylo k dostání maso, brambory, nejrůznější druhy piva, vína a pochutin. Turisté už nebyli ubytováni na senících, nebo na podlaze obytné místnosti bud, ale byla jim vyhrazena samostatná místnost ve stavení s dřevěnými postelemi.

První záznamy o zimní turistice jsou až z poloviny 18. století. Na počátku 19. století se v zimním období podnikaly první výpravy na Sněžku. Hlavním lákadlem se stala jízda z hřebenů na saních rohačkách se zkušeným řidičem. Sjíždělo se po cestách, kudy bylo sváženo dřevo. Nahoru se do saní zapřáhl kůň a ten je i s jezdcem vyvezl na začátek stezky, kde v blízkosti stála bouda, připravená poskytnout pohoštění a zázemí v případě

nepřízně počasí. V roce 1892 proslavil Jan Buchar lyže. Lyžování se učili i děti ve škole a od toho byl už jen kousek uplatnit je jako dopravní prostředek na horách. Do té doby horalové užívali sněžnic, dřevěných obručí propletených provazem připevněným k noze. Chození po sněhu s pomocí sněžnic vystřídali „lyžníci“, mající na nohou klasicky dvě lyže a v ruce jednu hůl. Následně byly lyže užívány i ke sjezdu a skokům na lyžích. Nejprve se skákalo na můstcích postavených ze sněhu. Prvním větším, dřevěným můstkem pro skok byl můstek postavený roku 1906 ve Svatém Petru ve Špindlerově Mlýně. Ujala se i jízda na bobech a na sportovních saních, sloužící spíše chudším návštěvníkům hor, kteří si saně sami vytahovali na svah.

K rozvoji nedocházelo jen ve vyšších polohách hor. Důležitými se staly i vesnice v bezprostřední blízkosti hor, fungující jako zázemí pro dopravu potravin atd. Ve většině měst po ukončení těžby dřeva, rudy a jejich zpracování obyvatel ubývalo. Stěhovali se do průmyslových oblastí v podhůří. Kdežto těmto vesnicím a malým městům obyvatel přibývalo. Nejrazantnější nárůst přistěhovalců ve spojení s rozšiřujícím se turismem byl zaznamenán v obcích Harrachov, Velká Úpa, Pec pod Sněžkou a zejména ve Špindlerově Mlýně, kde v roce 1880 bylo 882 obyvatel, o třicet let později jich bylo již 1628. Zcela jiný vznik a historii než ostatní rekreační centra měly Jánské Lázně. Konkrétní údaje pocházejí ze 14. století. Jsou v nich prvně zmíněny minerální prameny s teplotou 29, 6°C. Kaplička vystavěna u jejich vývěru byla roku 1451 vysvěcena samotným papežským vyslancem. V 16. století se stali známé po celém Česku a Slezsku. A v roce 1935 se v této obci vystavěl léčebný ústav.

Život budařů se sílícím se zájmem turistů o horskou rekreaci a turistiku značně změnil. Dobytek již nebyl k jejich obživě zapotřebí. Začínající cestovní ruch jim zajistil dost vysoké výdělků, někteří z nich se dokonce stali velice bohatými a svůj majetek dále rozšiřovali. Aby se mohli zbavit dobytka, začali se věnovat průvodcovství, v 18. století byly sepsány cestovní příručky a průvodce se zajímavými postřehy o krajině, výrobou upomínkových předmětů z přírodních materiálů a zásobováním bud. Mladí muži získali vysoký honorář při vynášení zámožných rekreantů na nosítkách, hlavně dam, které se bály jízdy na koni. Pro dopravu potravin a paliva do bud se osvědčili tažní koně, využívající se i k vození turistů, avšak ne každý si je mohl dovolit. Proto byly zásoby vynášeny v krosnách

a na nosítkách. Ne všechna stavení byli na turistických trasách. Mnoho z nich zaniklo a jen v málo těchto objektech se zachoval původní rozsah hospodaření.

4.8. Dopad budního hospodaření na krajinný ráz a poměry v Krkonoších

Krajinný ráz Krkonoš v 10. – 13. století byl značně odlišný od dnešního. Z údolí se k hřebenům táhly husté lesy. V nižších polohách byl nejvíce zastoupen buk, jedle a smrk. Směrem k vrcholům hor listnatých stromů ubývalo, až v 1100 m.n.m. se stal smrk doménou. Od 1250 m.n.m. přecházel les postupně v porost kosodřeviny, místy byl přítomen i jeřáb. Hřebeny byly porostlé travami a lišejníky. V okolí potoků a řek převládala vrba, jasan, klen a olše. Na suti to byl javor a jilm. Utváření typické krajiny Krkonoš trvalo více než šest století. Za tuto dobu se na mnohých místech téměř změnil ekosystémy, hranice alpského pásu se posunuly a došlo k vymizení některých živočišných a rostlinných druhů.

V době, kdy lesy Krkonoš sloužily jako zdroj topiva pro kutnohorské mincovny, místní železárny, hutě a sklárny, bylo nutné upravit vodní toky, tak aby byly bez problémů splavné. Jednalo se zejména o řeku Úpu a Labe. Na Úpě se od 16. století stavěly tzv. klauzy, přehradý pro zadržování vody při splavování dřeva. V těchto vodních nádržích se zadržovala voda a následně byla v období plavení v krátkých intervalech vypouštěna. Dnes se staví zejména z důvodu, aby se snížila dravost řeky v období tání sněhu a při přívalových deštích. Padající voda vytvořila několik metrů hluboké tůně. Ty se staly příznivým prostředím pro hejna pstruha potočního. Zasaženy byly i lesy v okolí dolů. Těžba dřeva vyvrcholila na konci 16. století, kdy se k devastaci lesů připojili i uhlíři, mající zájem především o duby a buky. V roce 1609 byla zastavena těžba pro Kutnou Horu, pro železárny a sklárny těžení pokračovalo.

Následné přijetí způsobu pastvy dobytka od přistěhovalců (pasení mimo louky, tedy i v lese) a jeho rozšíření zabránilo přirozenému omlazování lesa. Horní hranice lesa byla díky budnímu hospodaření snížena z původních 1250 m.n.m. v někde na pouhých 1000 m.n.m. Zákaz pastvy dobytka v lese problém s devastací lesa nevyřešil. Spotřeba palivového dřeva se totiž opět navýšila s celoročním obýváním bud (přelom 18. - 19. století). Kleč musela hospodářům také ustoupit. Místo ní rozšiřovali obhospodařované plochy a z jejího dřeva vyráběli domácí potřeby, později i upomínkové předměty. Tento

fenomén se rozmohl v době největší invaze turistů a odborníci začali mít pochyby, zda kleč úplně nevymizí. Takto rozsáhlé změny krajinného rázu měly za následek časté povodně, sesuvy půdy, silný vítr i požáry. Nejtragičtějsími se staly povodně na přelomu 19. a 20. Století. Pod sesutou půdou zemřelo několik horalů a bylo zcela zničeno několik bud, hlavně v oblasti Obřího dolu. Pro předcházení ničivé síly horských bystřin se jejich toky začaly upravovat, aby neměly takový spád, nedocházelo k vymílání a podemílání břehů a přilehlých svahů a zanášení koryt. Největší protipovodňovou stavbou se stala Labská přehrada na Labi u Špindlerova Mlýna. Obnovy lesa zalesňováním a zastavení likvidace kleče se vrcholky hor dočkaly až na konci 19. století. Zalesňování zahájilo Jilemnické panství roku 1870, jinde to bylo až v letech 1901-1910. Jako dobrý nápad se ukázalo i povolení sekát trávu v lesních školkách. Zalesňováno bylo však semeny smrku dovezených z Alp. Tento druh smrku byl zvyklý na odlišné přírodní a klimatické podmínky, proto i dnes často dochází při špatném vlivu počasí k vývratu smrků, či k lámání jejich korun v důsledku silného větru. Smrk z Alp postupně vytlačil ten „krkonošský“, který byl za dlouhá staletí působení na našich horách přizpůsobený a odolný vůči klimatickým vlivům díky své specifické konstituci.

I na některých loukách a odlesněných prostorech bylo zakázáno pasení dobytka. Na těchto místech vznikla seniště. Avšak ani dlouhodobé sečení trávy nemělo blahý vliv na výskyt travin. Sklizená smilka místy vytlačila vysokostébelné porosty travin především třtiny chloupkaté a bezkolence modrého. V místech, kde nebylo možné pást dobytek, nebo nebyla zalesněná (hlavně lavinové svahy a ledovcové kary), našli zalíbení laboranti a léčitelé, sběratelé léčivých rostlin a koření. Intenzivním sběrem byl ohrožen především porost arniky, hořců a rozchodnice růžové. Neblahé bylo i vysušování mokřin a rašelinišť pro získání větší pastevní plochy.

Se zvyšující se intenzitou turismu (asi od 19. století) bylo zapotřebí vybudovat zázemí v podobě rozšiřování bud, stavby chat pouze pro rekreanty a uzpůsobení stavení pro celoroční obývání. S přílivem turistů byla spojená i výstavba značného množství stezek, které vedly přes nevhodné lokality endemitů. V pozdější době byly vybudovány i lanovky pojící turistická centra v údolí s vrcholky Krkonoš. S vyšším počtem návštěvníků hor také stoupalo množství odpadu hromadící se většinou hned vedle chat. Větším problémem byl ale odvod odpadních vod, který znehodnocoval potoky a řeky již v jejich

horních částech. V okolí těchto toků pak rostl šťovík a kopřivy. Komunikace byly rozšířeny i před druhou světovou válkou, a to za účelem snadnější dopravy stavebního materiálu na výstavbu hraničního opevnění. Stavební materiál jako kámen, dřevo a písek se často těžil v přilehlém okolí a tak docházelo k dalšímu poškozování krajiny. Dále byly vykáceny pruhy lesů a kleče a kopány zákopy. Za dob okupace se sáhlo opět do zdrojů krkonošských lesů pro zásobení německého válečného průmyslu, což způsobilo první rozsáhlou invazi kůrovce.

Ze živočišných druhů byl vyhuben v roce 1726 medvěd, roku 1761 hospodářův vlk, začátkem 19. století rys, roku 1844 orel skalní, roku 1896 divoká kočka a koncem 19. století kulík hnědý.

Aktuálním problémem se nedávno stal zvýšený dopad imisí a intenzivní turismus. Situace je úzce spojena s rozvojem průmyslu a tepelných elektráren v podhůří Krkonoš, následkem toho se značně zhoršila kvalita ovzduší v nich. Naměřené hodnoty popílku a hlavně kyslíku siřičitého značně převyšovaly nejvyšší povolené hodnoty zejména v 70. letech 20. století. Dopad imisí na lesy a půdu Krkonoš donutil ochránce přistoupit k razantnímu řešení. Lesní porost v nejhůře postižené oblasti se začal kácet. Šlo o tzv. imisní těžbu. Ta byla spojena s nástupem těžké techniky, užívání pesticidů atd. Díky ní došlo v některých místech k nevratným změnám na přírodním fondu hor. Ač se imisní situace po roce 1991 rapidně zlepšila, regenerace zasažených oblastí bude trvat ještě dlouhou dobu.

Budní hospodářství se stalo výhradou Krkonoš. V jeho největším rozkvětu tu stálo 90% bud z českého území. V jiných regionech k jeho vzniku nedošlo, anebo se nerozvinulo. Hranice lesa je na našem území v nadmořské výšce 1250 metrů, tudíž většinu vrcholových poloh našich hor pokrývá nebo pokrýval les. Jako tomu je například na Šumavě, kde je dodnes, i když už jen na malém území, neprostupný prales. Proto tu byly vybudovány pouze stezky, kterými chodili rakouští a bavorští obchodníci. Zemědělství a chov dobytka byl situován do podhůří.

5. Využití a péče o horské boudy v Libereckém a Královéhradeckém kraji z hlediska jejich vlivu na rozvoj regionu

5.1. Využitelnost bud a péče o ně

S přeměnou zemědělských obcí na centra turistického ruchu postupně narůstá i lůžková kapacita v ubytovacích zařízeních. Výrazný zlom nastal zejména po roce 1945, kdy došlo od odsunutí Němců z objektů. Stavení se dostala do soukromého vlastnictví obyvatel hor. Osud ubytovacích kapacit prošel třemi fázemi. Do roku 1958 velké množství z rekreačních míst zaniklo a k tomuto účelu se už dál nevyužívaly. K výstavbě nových bud téměř nedocházelo. Zaznamenána je jen výstavba menších objektů na lukrativních místech. Mezi roky 1958 a 1968 proběhla rozsáhlá rekonstrukce a přestavby mnoha objektů, avšak jejich architektonický ráz a objem byl zachován. Po roce 1968 nastala druhá vlna nárůstu lůžkové kapacity. Pokračovala výstavba objektů, které svým profilem poškodily vzhled krajiny. Materiály, z kterých sestávají, jsou nevhodné pro oblast. Vystavovány byly nevhodně objemné objekty do lokalit, kam nezapadaly a dnes již těžko najdou plné využití. Tyto architektonické prvky zasáhly i rekonstruované budovy a tím je značně znehodnotily [14].

Dotační politika, jež dotovala stavby a rekonstrukce rekreačních staveb bez ohledu na ekonomiku jejich využití, v 70. a 80. letech měla neblahý dopad na dění po roce 1992. V předešlých letech hrálo dominantní roli v přerozdělování investic postavení podniku, kterému objekt patřil, nikoli jeho umístění, dostupnost a typ. Velká část z dříve pečlivě udržovaných objektů je dnes stěží schopna provozu. Po privatizaci prošlo mnoho objektů modernizací [14].

V současné době jsou horské boudy využívány pouze k účelům turismu. Sílící zájem o luxusní vybavenost proměnil některé z bud k nepoznání. V rekreačních střediscích nově rostou přepychové hotely doplněné nejrůznějšími druhy zázemí/služeb (restaurace, bary, sportovní a relaxační centra atd.). Novodobým problémem obcí jsou objekty individuální rekreace, tedy druhého bydlení (soukromé chaty, chalupy, domky pro nekomerční využití) a eskalace bytových domů a apartmánů. Vlastníci/nájemci těchto objektů/bytových jednotek zde mají pouze přechodné bydliště v zimní nebo letní sezóně, mnohdy jezdí jen na víkendy. Ubývá občanů s trvalým bydlištěm, jako je tomu např. ve Špindlerově Mlýně, Peci pod Sněžkou nebo v Horních Mísečkách [16].

Avšak z dotazníkového šetření vyplývá, že 22% návštěvníků upřednostňuje odlehlá a klidná tradiční stavením, nacházející se mimo rušná centra dění, v některých z nich se stále topí kamny uprostřed místnosti, místo postelí jsou pouze pryčny a spací pytle a spotřeba elektřiny a teplé vody je zde omezena. Láká je i příznivá cena. Přesto, je osud některých bud nejasný.

Dnes často diskutovaným je osud Labské boudy, který se zdá z rozhovoru s nejasný. Na boudě sice v roce 2004 skončila rekonstrukce zaměřená na vylepšení především stravování, ale od roku 2007 je na prodej. Zatím jediným kupujícím je KRNAP pod záštitou Ministerstva životního prostředí. Do konce roku 2010 mělo být rozhodnuto o koupi, k tomu však nedošlo. KRNAP stále vyjednává o ceně, která se od roku 2007 snížila ze 43. mil Kč na 30 mil. Kč. Záměrem koupě je projekt, dle kterého by měla být bouda zbourána a asanačními pracemi zotaveno okolí. Finanční náročnost projektu je únosná jen za předpokladu dotace z EU. S likvidací však nesouhlasí na základě dotazníku 74% respondentů, z jejich volby také vyplynula preference v podobě hledání alternativ. Jednu z nich navrhl architekt Václav Odvárka. V jeho projektu by byla budova snížena a vybourány některé stěny. Využití by se týkalo pak širší veřejnosti. Na prodej je i Česká poštovna na Sněžce (za 25 mil. Kč) a Špindlerova bouda (za 138 mil. Kč). Petrova bouda, zapsaná do kulturních památek, je dokonce zavřená a hrozí jí zánik.

Chov hospodářských zvířat je zde stále zastoupen, avšak ve značně menší míře, než tomu bylo za dob rozkvětu hospodaření (viz 4. kapitola). Získané živočišné suroviny jsou využívány k výrobě tradičních produktů (kozí a ovčí sýr, mléko atd.) a tyto výrobky jsou následně prodávány turistům. Dále jsou nabízeny vyjížďky na koních.

Oblast Krkonoš patří na první místo v počtu ubytovacích míst na obyvatele, na 1000 obyvatel připadne 302 lůžek, průměr ČR je 55,7 lůžek [17].

Vlastnické poměry

Po privatizaci přešly boudy z vlastnictví státu do vlastnictví firem nebo soukromníků. Následná modernizace se nevyplatila každému. S omezením dotací v 90. letech bylo na každém budaři, zda investuje. Návratnost vložených financí je však v některých případech v desítkách let. Záleží především na poloze stavení. Mezi ty

lukrativněji lokalizované patří např. Špindlerova a Vrbatova bouda, ke kterým jezdí pravidelné autobusová linka. Mají také dobré jméno, které zajistí návrat klientů.

Úvahy majitelů (viz rozhovor) nerentabilních bud směřují k omezení provozu jen na hlavní sezónu (zimní sezóna od prosince do dubna) a na zbytek roku by bylo zavřeno. V několika posledních letech změnilo více bud majitele, což nevidí správa KRNAP pozitivně. Uvádí, že časté změny vlastníků komplikují práci obou stran z důvodu počátečních nejasností a komunikačním šumu¹.

5.2. Vztah návštěvníků k boudám a dalším rekreačním objektům Krkonoš

Z dotazníku vyplývají preference návštěvníků ve volbě ubytování. 38% z nich dává přednost ubytování v penzionech před hotely. Ubytování je zde dle mého průzkumu levnější. Cenu ve volbě ubytování považuje za rozhodující právě 42% respondentů. To má za následek upouštění cestovních kancelářích a agentur od organizace zájezdů do Krkonoš. Preferované penziony neposkytují ubytovací kapacity potřebné pro zájezd turistů, který do regionu míří autobusem a je nutno pojmout cca 50 osob. Rekreační si své cesty tedy organizují individuálně a to z 82%.

Cesty podnikají turisté z 52% se skupinou přátel nebo známých a v 36% s rodinou. Jelikož dopravní obslužnost považuje za negativum 20% dotázaných, rekreační přijíždějí vlastními automobily. Avšak ne všechna ubytovací zařízení jsou uzpůsobena tak, že je do jejich bezprostřední blízkosti možno dojet automobilem. Je ho nutné odstavit a pokračovat jiným druhem dopravy, kterou zprostředkovává ubytovatel, nebo rekreační středisko ve formě linkových autobusů. Zde nastupuje další hodnocené negativum, a sice nedostatek parkovacích a odstavných ploch, což považuje za problém 19% dotázaných. Dostupnost autobusovou nebo vlakovou dopravou není ideální.

Z těchto důvodů preferuje horské boudy a chalupy jen 22% respondentů. Kvůli jejich lokalizaci ve vyšší poloze hor a větší vzdálenosti od sjezdových tratí a centra rekreace, nejsou vyhledávané turisty s osobními automobily a rodinami s dětmi. Právě v 35% uvedli respondenti preferenci ve volbě ubytování na základě lokalizace/dostupnosti

¹ Tomáš Bína, jež opustil v roce 2007 Vrbatovu boudu, Jaroslava Skrbková, jež v roce 2010 opustila Českou poštovnu na Sněžce a Tomáš Tyle, opouštějící v současné době Špindlerovu boudu se shodují, že příčinou jejich odchodu jsou osobní důvody.

do centra střediska a k sjezdovkám. Vybavenost bud a spojené služby s jejich provozem jsou zastaralé, což je rozhodující pro 14% dotázaných.

Na otázku, zda v minulosti navštívili Krkonoše, odpovědělo kladně 32% respondentů a dokonce 48% respondentů se vrací pravidelně. Z těchto 138 dotázaných preferuje letní sezónu 38% a zimní sezónu 45%. Je v regionu znatelná sezónnost s podstatným podílem osob, které v oblasti zůstávají méně než tři dny anebo nemají zajištěné ubytování vůbec, a to 43%. Což vysvětluje vysoký podíl 43% návštěvníků, kteří přijeli z okolí (Liberecký a Královéhradecký kraj). Z Prahy je do Krkonoš dobrá dostupnost, i to se projevilo na návštěvnosti, 30% respondentů uvedlo, že jsou obyvatelé Prahy.

Návštěvníci cestují do Krkonoš ve 43% za pěší turistikou a cyklistikou a ve 20% upřednostňují zimní sporty, jako je sjezdové a běžecká lyžování a snowboarding.

Boudy se zdají být vhodné pro skupinky přátel a známých, kteří jsou ochotni cestovat autobusem nebo vlakem. Jsou vhodné i pro ty, kteří dávají přednost pěší turistice, výletům a běžeckému lyžování.

5.3. Boudy v Krkonoších v kontextu životního prostředí

Stavby na vrcholcích hor nezasahují jen do krajinného rázu Krkonoš, ale mají i významný dopad na životní prostředí v jejich okolí i na přístupových cestách. I když se v posledních letech situace zlepšuje. Zásahu na tom mají ochránci přírody, správci Krkonošského národního parku, úpravy legislativy státní správou, činnost přilehlých obcí i návštěvníci sami, kteří si uvědomují důležitost svého šetrného chování díky informačním tabulím, informačním centrům, dostupnějším informačním letákům atd. Přesto je zapotřebí dále identifikovat hrozící rizika. Na základě studie odborných textů lze [18], [19] a [20] zjistit hlavní kritické body, na kterých by se mělo dále pracovat. Lze je rozdělit do dvou kategorií, týkajících se jednak existencí bud a rekreačních stavení a způsobené, a jednak turistů, návštěvníků hor. Také je lze dělit na přímé (řešitelné, postihnutelné) a nepřímé (druhotné) vlivy. Dle vlastního návrhu, k danému dělení přiřazuji jednotlivé dopady.

Dopad bud na životní prostředí

1. Přímé vlivy

- a. Výpary, kouř a saze produkované provozem stavení zamožují nejbližší okolí a to obzvlášť při inverzním počasí v nižších polohách hor.
2. Nepřímé vlivy
- a. Existence a nová výstavba objektů představuje zásah do luční a lesní půdy. To je spojeno s odhalením dosud skrytých porostů, které nejsou odolné vůči odlišnému klimatickým podmínkám na okraji lesu/louky. Následkem jsou časté polomy stromů, jejich vyvrácení, vysychající půda, zmenšování druhově bohatých luk atd. Mění se i charakter krajiny, historická a kulturní identita.
 - b. V důsledku zvyšujícího se odčerpávání vody již v horním toku, ne-li přímo u pramene, pro potřeby stavení dochází k vysychání dolní části toku a mizí ekosystémy. Při nedostatku nebo nedokonalém hygienickém zařízení stavení dochází ke kontaminaci zdrojů pitné vody dusíkatými látkami a k zvýšenému výskytu dusíkomilných rostlin podél toku (např. šťovík alpský) v místech, kde nemají přirozené stanoviště.
 - c. Skládky komunálního odpadu poškozují okolí po vizuální stránce, znečištěním nebezpečnými látkami a v jejich okolí dochází k synantropizaci květeny.
 - d. Nevhodný materiál a nepostačující protipožární vybavenost stavení může způsobit rozsáhlý požár okolních porostů.
 - e. Při rozšiřování a stavbě komunikací se využívá nevhodného stavebního materiálu. Materiálu, jehož výskyt v dané oblasti není přirozený a jeho setrvání na tomto místě může způsobit uvolnění látek ovlivňující okolí. Je to např. vápenec, čedič, melafyr a penetrace asfaltem. Následný pohyb motorových vozidel na komunikaci produkuje nadměrný hluk, nebezpečí úniku ropných látek, exhalaci výfukových plynů.
 - f. Specifickým problémem je budování a provoz lyžařských areálů. Jedná se o nejvýznamnější příjmy regionu. Proto je kladen velký tlak na udržení areálů v provozu a na jejich další eskalaci. Při dnešním množství sjezdovek v Krkonoších (150 sjezdovek na 130km) se jen jedna z nich nachází v 1. pásmu KRNAPu (lanovka na Lysou horu), ostatní leží na území 2. a 3. pásma Krkonošského národního parku. Sjezdové trati ztrácejí přirozenou ochrannou funkci vegetačního krytu. Na příkrých svazích hrozí eroze půdy, z toho důvodu se půda mulčuje, osívá se (často nevhodnou směsí travin), staví se protierozní

zábrany a ochranné sítě. V letním období erozi napomáhají např. jezdci na cyklokrosových horských kolech. V zimním období je prodloužena sjízdnost sjezdovek výrobou technického sněhu. Ač je zákonem zakázáno (v 1. a 2. pásmu KRNAPu i samotné zasněžování) přimíchávat mrznoucí směsi do vody, často se tak děje. Hrozí komprimace sněhu, nežádoucí čerpání vodních zdrojů atd.

Dopad turistů na životní prostředí

1. Přímé vlivy

- a. Nadměrný hluk produkovaný turisty ruší horské živočichy. Ti nemají dostatek prostoru pro hledání potravy, nastává oslabení organismu jedince, klesá jejich schopnost reprodukce a může dojít ke snižování stavů.
- b. Odpadky pohozené mimo místa pro ně určená znečišťují okolí při jejich rozkladu, který u většiny látek, z kterých jsou vyrobeny, trvá desítky let. Škodí i estetickému vnímání krajiny. Je zde i určité riziko pozření volně divokou zvěří.
- c. Chůze a jízda na horském kole mimo vyznačené stezky způsobuje devastaci rostlinstva (obzvláště bylinných druhů), snížení pórovitosti půdy a schopnosti vstřebávat vodu. Zvětšování stezek, mizení travních drnů a sešlap, vegetace urychluje erozi.
- d. Dochází k poškození přírody nadměrným nebo nešetrným sběrem plodů, sběrem chráněných rostlin, vrváním za skal, kmenů stromů atd.

2. Nepřímé vlivy

- a. Transport značného množství semen na podrážkách bot turistů, které se spolu s nimi dostávají z přirozeného prostředí nížin do vyšších poloh, kde jsou nežádoucí.

Je třeba zmínit i problematiku socioekonomické a psychologické únosnosti turismu v Krkonoších. Na toto téma nutné zmapovat priority, preference, očekávání atd. návštěvníků oblasti, aby bylo možné sepsat závěry a navrhnout východiska. Proto je v oblasti pravidelně prováděn monitoring.

Srovnání Libereckého a Královéhradeckého kraje

Ovzduší

Emisní stav v Libereckém kraji je v poslední době vyrovnaný, nepřekročil emisní limit. Kladem je fakt, že na území kraje se nenachází žádní velcí znečišťovatelé ovzduší (slévárny, elektrárny, chemický průmysl atd.) a majitelé objektů, které způsobují znečištění, přecházejí na ekologicky šetrné technologie. Jisté riziko emisního zatížení hrozí pro oblast typickou textilní a sklářskou výrobou. Největším znečišťovatelem kraje je polská elektrárna Turow. Imisní situace se také zlepšuje.

V Královéhradeckém kraji je emisní stav odlišný. Větší počet zdrojů znečištěný způsobuje překročení emisních limitů. Příčinou toho je především elektrárna Poříčí a obtížně kontrolovatelné malé zdroje znečištění. Situace avšak zlepšuje. Imisních limitů dokonce v loňském roce nebylo překročeno.

Společným problémem krajů je zvyšující se procento tuhých znečišťujících látek. Příčinou je zvyšující se podíl automobilové dopravy a růst počtu automobilů vůbec. Od roku 2007 se na problému podílejí spalovaná nekvalitní topiva a odpad.

Voda

V libereckém kraji mírně roste celková produkce pitné vody. Pitná voda z vodovodu je stále dostupnější pro vyšší počet obyvatel. Zlepšuje se i procento domácností napojených kanalizací na čističky odpadních vod. Stav by se měl zlepšovat dlouhodobě z důvodu, zavádění kanalizací i v obcích nad 2 000 obyvatel.

Královéhradeckému kraji naopak dlouhodobě klesá objem pitné vody, ale počet obyvatel napojených na vodovod pitné vody se zvyšuje, obdobně tomu je i v případě napojených domácností na kanalizaci ústící do čističky odpadních vod.

Nápava

S výše uvedenými problémy je třeba pracovat, ale překážkou se v současné době jeví realizace plánů, které nepracují s trvale udržitelnými hodnotami.

Liberecký a Královéhradecký kraj mají sestavený Program rozvoje pro období 2007-2013 [20], z hlediska potřeby této práce jsou však pojaty obecnou formou. Proto se zaměřím na činnost správy KRNAP, Evropských významných lokalit, Ptačí oblasti

Krkonoše a Svazku měst a obcí Krkonoš, jež se zabývá touto tematikou. Hranice krajů u těchto uskupení nehrají významnou roli.

Předpokladem pro úspěšné řešení problémů se všeobecně uznává spolupráce obcí regionu Krkonoše a státní správy na úrovni ochrany přírody a udržitelného rozvoje. Kooperace, nefunguje na všech úrovních, slibuje souvztažnost v prezentaci cílů ochrany přírody a udržitelného rozvoje. To je následně publikováno v dokumentacích Strategie rozvoje oblasti Krkonoš (Svazek měst a obcí Krkonoše) [21] a v Plánu péče KRNAP (správa KRNAP) [19]. Shodu najdeme v základních cílech. Rozporem je především právní postavení obcí regionu a Svazku v Radě KRNAP, která schvaluje nejvýznamnější dokumenty týkající se národního parku.

Společné dlouhodobé cíle:

- Udržitelnost ekosystémů
- Udržitelnost druhové diverzity
- Obnova lesů a krajinného rázu
- Trvale udržitelný rozvoj krkonošských obcí

Nástroje plnění:

- Ekologická výchova a povědomí
- Preference měkkého turismu
- Využívání obnovitelných zdrojů
- Ekologické nakládání s odpady
- Finanční dotace malým a středním podnikatelům
- Podpora tradičního způsobu hospodaření

Důležitou součástí plnění cílů je průběžný monitoring za účelem získávání nebo kompletace údajů. Přínosný je zejména dlouhodobý monitoring zajišťující možnost srovnání a určení tendencí vývoje, které se využijí při sestavování programů atd. Státní správa v tom provádí kontrolu plnění.

5.4. Finanční podpora krajů lokalitě

Do roku 2000 stát financoval rozvoj lokality prostřednictvím okresních úřadů. Okresní úřady měly funkci přerozdělování prostředků do jednotlivých programů. S reformou veřejné správy přešla tato funkce na krajské a obecní úřady.

Zkoumaná lokalita Krkonoš se rozprostírá na území Libereckého a Královéhradeckého kraje. Zaměřím se na srovnání těchto dvou správních jednotek a to v oblasti ochrany přírody a životního prostředí a cestovního ruchu. K tomu jsem využila data, zveřejněná na krajských informačních systémech [22], [23] a data z České informační agentury životního prostředí [24].

Ochrana přírody a životního prostředí

Na území obou krajů se rozkládá Krkonošských národní park a další chráněná území. Celkem k roku 2007 je evidováno 113 malých zvláště chráněných území v Libereckém kraji o rozloze 6 132 ha a 112 MZCHÚ o rozloze 11 839 ha v Královéhradeckém kraji. Na management MZCHÚ, účelové dotace a individuální příspěvky bylo z krajských rozpočtů uvolněno dle jednotlivých let následující množství financí:

Finanční podpora krajů v oblasti ochrany přírody a životního prostředí									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Liberecký kraj [tis. Kč]	563 584	579 497	494 367	625 892	502 192	458 296	394 090	731 039	979 935
Královéhradecký kraj [tis. Kč]	631 621	600 028	720 584	651 708	776 117	877 526	972 619	833 466	1 325 938

Z tabulky vyplývá nárůst uvolněných finančních prostředků do dané oblasti v průběhu devíti let o 73,86% pro Liberecký kraj, což je 416 351 tis. Kč. U Královéhradeckého kraje je nárůst o 109,92%, což je 694 317 tis. Kč. Růst finančních prostředků je proměnlivý, ale se zvyšující se tendencí u obou krajů.

Liberecký kraj a jeho management práce v MZCHÚ financoval zejména následující činnosti: monitorovací a průzkumné práce, kosení travních porostů, opravu hraničních tabulí a instalaci nových informačních tabulí, likvidaci invazivních druhů rostlin a údržbu a opravu naučných stezek. Mimo MZCHÚ kraj poskytl v roce 2007 částku 72,5 tis. Kč a v roce 2008 částku 82 tis. Kč na podporu chráněných druhů rostlin a živočichů, a to

především na podporu vytváření podmínek pro jejich reprodukci. Od roku 2010 je podporovány oblast podpory ekologické výchovy a osvěty.

Ochrana přírody je v Královéhradeckém kraji financována ve formě účelových dotací a individuálních příspěvků v oblasti následujících činností: podpora komplexního využití krajiny člověkem způsoby, které jsou přírodě blízké, podpora vytváření přirozených podmínek pro reprodukci chráněné druhy rostlin a živočichů, podpora regionálních a lokálních územních systémů ekonomické stability. Od roku 2010 jsou podporovány následující oblasti: protipovodňová ochrana, využití biomasy jako obnovitelného zdroje energie a environmentální výchova, vzdělávání a osvěta.

Cestovní ruch

Z rozpočtů krajů plynou v tomto odvětví finance do koordinace činnosti subjektů v cestovním ruchu, propagace a prezentace kraje a jeho turistických atraktivit, rozvoje turistiky a cykloturistiky atd. Veškeré činnosti musí být v souladu s Programem rozvoje cestovního ruchu v Libereckém kraji a Královéhradeckého kraje. Dle schválených rozpočtů, jednalo se o následující výši financí:

Finanční podpora krajů v oblasti cestovního ruchu						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
LK [tis. Kč]	5 411	3 605	2 500	5 037	3 726	2 503
HK [tis. Kč]	4 606	9 772	7 000	7 000	7 000	6 755

Rozpočty jednotlivých krajů značně liší. Jsou odlišné jak ve srovnání mezi sebou, tak v porovnání jednotlivých let. Určit tendenci vývoje rozpočtu v budoucích letech je obtížné. Královéhradecký kraj až na výjimku roku 2005 převyšoval Liberecký kraj a to nejvýše v roce 2010 o částku 6 252 tis. Kč.

Cestovní ruch v Libereckém kraji má pod záštitou Odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu. Zdroje financování pro odbor plynou už z jeho působnosti, dále pak z Grantového fondu a Fondu kulturního dědictví Libereckého kraje. Kromě činností již zmíněných se LK podporuje následující aktivity: podpora turistických informačních středisek a turistických regionů, zvýšení atraktivity regionálních akcí, prohlídek a firem

s tradiční výrobou, podpora turistických produktů a údržba a úprava lyžařských běžeckých tras.

Z rozpočtu Královéhradeckého kraje plynou finance do Oddělení cestovního ruchu díky jeho působnosti a z Dotačních programů Královéhradeckého kraje. Kromě již zmíněných oblastí podporuje kraj dále uvedené činnosti: projektování, budování a údržba naučných stezek, tvorba turistických produktů, úprava lyžařských běžeckých tras, značení kulturních a turistických cílů, podpora destinačního managementu v turisticky významných územních.

Souhrn

Rostoucí tendence financí v oblasti ochrany přírody a životního prostředí jsou jednoznačné. Rozdílné částky podpory jsou dány charakterem a rozlohou krajů. Avšak je znatelné, že z rozpočtu Královéhradeckého kraje plynou do oblasti životního prostředí vyšší částky. Rozdíl 419 230 tis. v roce 2005 již není důsledkem odlišného charakteru krajů. U krajů je odlišné přerozdělování financí, což však nemá velký vliv na podporované činnosti. Oblasti podpory se ale liší. Shodu nalezneme ve snaze o ochranu přírody jako takové a v podpoře reprodukce chráněných rostlin a živočichů.

Podpora cestovního ruchu na rozdíl od životního prostředí nemá rozluštitelné tendence. Rozdíl u krajů je značný. Nejvyšší dokonce v částce 6 252 tis. Kč. Rozdíl je dán faktem, že z rozpočtu Libereckého kraje je vyšším poměrem podporována kultura a památková péče, která jde ruku v ruce s cestovním ruchem. Oblasti podpory se také liší. Shodné jsou v údržbě a úpravě běžeckých tras a v ekologické výchově.

V oblasti dotací a grantů se liší rozsah a maximální výše finanční spoluúčasti kraje i maximální podíl dotace/grantu na nákladech u jednotlivých projektů programů. Příkladem je v oblasti cestovního ruchu program údržby běžeckých tras. V Královéhradeckém kraji je rozsah dotace 40 000-500 000 Kč s maximálním podílem dotace na nákladech 70%. U Libereckého kraje je maximální částka 99 000 Kč s maximálním podílem dotace na nákladech 80%.

6. Zhodnocení – zjištěné klady a nedostatky z pohledu cestovního ruchu a návrhy na odstranění nedostatků

V zimním období je v regionu Krkonoš hlavní turistická sezóna. Rekreatanti zde vyhledávají hlavně zimní sporty (sjezdové lyžování, snowboarding, běžecké lyžování) pro které jsou zde ideální podmínky z hlediska srážek a nízkých teplot. I lyžařská střediska drží krok s technickým pokrokem a staví nové vleky a lanovky. V posledních letech se zlepšili i poměry na běžeckých tratích, které jsou díky krajským dotacím pravidelně udržované. Návštěvnost je podporována i pořádáním sportovních závodů.

Krkonoše využívají velice dobré polohy, v okolí nejsou na dosah žádné podobně kvalitní podmínky pro zimní sporty. Snadná dostupnost z tuzemských měst (Praha, Hradec Králové, Pardubice, Liberec) a ze zahraničí (Dresden, Görlitz, Wrocław, Legnic atd.) a to i rekreačních středisek mezi sebou, kde jezdí pravidelné linky veřejné dopravy. Kapacita hromadného ubytování je dostačující, avšak rekreatanti preferují ubytování v boudách, chatách a penzionech před ubytováním v hotelích, a to zahraniční i domácí rekreatanti. Většina z nich přijíždí svým automobilem. Rezervace ubytování si zařizují samostatně, bez využití cestovních kanceláří a málo z nich si zjišťuje informace o oblasti před samotným příjezdem.

V letním období, i když je bráno jako druhý vrchol sezóny, je v regionu o poznání méně turistů. Ti sem jezdí především za horskou turistikou, poznávat přírodní krásy hor a kulturně historické zajímavosti. Turistické cesty a cyklotrasy jsou pro rekreatanty díky dotacím krajů v oblasti cestovního ruchu, dobře značené a mohou se zde na informativních tabulích dozvědět zajímavosti i daném místě. Jejich hustá síť dovede turisty na nejatraktivnější místa oblasti. Úroveň životního prostředí za poslední roky stoupá a správci KRNAP se víceméně daří chránit výjimečnou přírodu.

Existence mnoha malých a středních podnikatelů hlavně v oblasti ubytování a stravování dává pracovní příležitost i uchazečům bez vysokoškolského vzdělání a maturity. Finanční podpora z krajských rozpočtů pro projektové záměry je široká.

Záporné stránky cestovního ruchu

Ač je region Krkonoš dobře lokalizován, dostupnost do něj je složitá. Dopravní infrastruktura není ideální. Region není zpřístupněn žádným mezinárodním tahem (krom

Harrachova) a některá centra ani silnicemi I. třídy. Časová náročnost dojezdové doby se tím prodlužuje, zvyšuje se riziko dopravních kolon a nehod. Síť železnic je taktéž nevyhovující. Je zastaralá a končí už v podhůří Krkonoš. Aby tato situace nestála v cestě regionálnímu rozvoji, je nutné zkvalitnit dopravní komunikace, což je ovšem rizikové pro životní prostředí. Jedním z dalších problémů je velké množství dopravních prostředků. Rekreatanti mířící ve svých automobilech do regionu zahlcují rekreační střediska. Zvláště v zimním období, kdy parkovacích prostor je nedostatek. Jedním z příčin je fakt, že veřejná doprava sice funguje pravidelně, ale je časově náročná, nejezdí v častých intervalech a je nutné několikrát během cesty z tuzemských velkoměst přestupovat. Tyto tendence jen podporují růst individuální dopravy.

V předchozích desetiletích docházelo k značnému poškozování životního prostředí hlavně zplodinami z tepelných elektráren. Dnes jsou mimo jiné zátěží výfukové plyny a únik ropných látek. Dále do oblasti míří velké množství turistů za účelem návštěvy atraktivních míst, které se však nacházejí ve vysoce choulostivé oblasti na udržování prostředí pro svou existenci (ekosystémy, chráněné druhy rostlin a živočichů atd.). Mnozí z návštěvníků si nejsou vědomi svého negativního působení na krajinu, kvůli nedostatku informací, neúplnému turistickému značení obzvláště v podhůří a mála informačních panelů.

Rámec možnosti zaměstnání není v oblasti široký (hlavně práce v pohostinství a ubytování), to má za následek odliv mladých, kvalifikovaných a dále pak zvyšování průměrného věku místních obyvatel. Na jednotlivé pracovní pozice jsou dosazováni nekvalifikované osoby a na jejich následné vzdělávání není brán zřetel a to zvláště v cizích jazycích (převážně němčina). Na druhé straně majitelé objektů nejsou dostatečně podporováni veřejnou správou, zhotovování žádostí o dotace je pro ně zdlouhavé a bez potřebných znalostí/zkušeností i značně náročné.

Někteří majitelé ubytovacích zařízení myslí pouze na krátkodobý výdělek a objekty nerekonstruují, nevybavují novým vybavením, a tak nevyhovují dnešním standardům. V oblasti převažují zařízení s nižší kapacitou (boudy, chaty, penziony), jež nesplňují požadavky cestovních kanceláří. Samotný marketing podnikatelů není vytvářen celkově. Chybí dostatečná propagace a hlavně součinnost s turistickými informačními centry.

Návrh na odstranění nedostatků

Zlepšení dostupnosti regionu by částečně vyřešila plánovaná výstavba dálnice D11 Praha- Hradec Králové- Jaroměř- Trutnov. V současné době se vedou spory o soukromé pozemky, přes které by měla dálnice vést. Dále pak vystavění rychlostní silnice R 35 Liberec- Turnov- Hradec Králové. Tato silnice bude tvořit jakýsi obchvat okolo Krkonoš. Vyřeší se tím dostupnost z českých velkoměst, ale i ze zahraničí a ulehčí se provozu v regionu. Ovšem výstavbou se značně zasáhne do životního prostředí. Problém se zahlcením automobily v samotném středisku rekreace by vyřešil systém záchytných parkovišť v podhůří, kde by bylo možné vozidlo zanechat po celou dobu rekreace. Návazně na to by byla třeba zajistit souhrn s veřejnou dopravou turistů na místo rekreace. Musela by posílit (hlavně o víkendech) a zajiždět do všech rekreačních středisek, nejlépe po celé délce regionu (Pec pod Sněžkou- Harrachov). U železničních tratí proběhl projekt inovace a rekonstrukce železnic Regiontram Nisa Zittau- Liberec- Jablonec nad Nisou- Harrachov- Jelenia Góra, značně podpořil dostupnost Krkonoš železnicí. Podobný program by bylo výhodné realizovat i na východní straně regionu, který dnes končí ve východní části v Trutnově a ve střední části ve Vrchlabí. Železniční trať by mohla být prodloužena minimálně do Horního Maršov ne-li do Pece pod Sněžkou. V případě Vrchlabí – Špindlerův Mlýn je však prodloužení trati nemožné. Přístupovou cestou do Špindlerova Mlýna je kaňon řeky Labe obklopen kopci. Na některých místech v šířce postačující pouze na silnici.

Nižší návštěvnost v letním období a sezónnost celkově, by vyřešilo sestavení podrobných turistických a cyklistických průvodců trasami a uvedením veškerých údajů (délka trasy, převýšení, možnosti občerstvení atd.), programy denní i vícedenních možností trávení volného času a aktivit v Krkonoších, se zaměřením na různé skupiny rekreatů (pěší turisté, cyklisté, rodiny s dětmi, školy, školní výcvikové tábory atd.) a to i programy na zimní období. Přínosem by byla i možnost najmutí průvodce a pořádání seminářů s různou tematikou (ekologická výchova, historie a kultura Krkonoš atd.). Dále rekonstrukce a zpřístupnění kulturně historických památek, o něž je v oblasti nouze. V podhůří podpořit malé a střední podnikatele v lázeňství, ekovýrobě, agroturistice a výrobce tradičních produktů. Důležitým předpokladem je zapojení turistických informačních center, kde by byly materiály k dispozici a vytvoření centrální internetové

stránky. V zimním období pak zprostředkovat možnost poznávání více lyžařských areálů pomocí skibusů a lyžařských permanentek, platících nejen v jednom středisku.

Co se týká ubytovacích a stravovacích kapacit, není prioritou vystavovat nové objekty. Přínosnější se zdá rekonstruovat a případně rozšířit objekty stávající o sportoviště, bazén, saunu atd. Vyrovnat se se zvyšujícími se nároky na komfort obzvláště zahraničních turistů. V případě nové výstavby je nezbytné brát ohled na krajinný ráz a omezení. Majitelům objektů a jejich zaměstnancům umožnit další vzdělávání v cestovním ruchu a zdokonalovat jazykové dovednosti pomocí rekvalifikačních a jazykových kurzů.

Kompletní a sjednocené značení ve všech částech Krkonoš zlepší orientaci turistů v krajině. Podál cest a hlavně na odpočívadlech vystavět informační panely (o krajině kolem, možnosti napojení na jinou stezku, ale i správném chování vůči životnímu prostředí).

Marketing centralizovat a vytyčit cíle propagace a prezence. Vytvoření centrální webové stránky, kde by se potenciální návštěvník mohl dozvědět veškeré informace (ubytování, stravování, ceny permanentek, kulturní program, stezky atd.). Vytvořit spolupráci mezi ubytovacími zařízeními a turistickými informačními centry a pracovat jednotně. Zlepšení spolupráce s polskou stranou Krkonoš. Propagaci zaměřit na méně obvyklé druhy trávení volného času.

7. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na postupné plnění uvedených cílů ve vztahu kulturního dědictví a jeho rozvoje, který je spjat s podmínkami rozvojem cestovního ruchu. Cíle se mi podařilo vystihnout a zodpověděla jsem na položené otázky z druhé kapitoly.

Nyní už víme, co předcházelo osídlení vrcholů Krkonoš a za jakých okolností se do regionu lidé přistěhovali. I jaká omezení v minulosti platila pro budaře, pomocí kterých se vláda Čech snažila z hor osadníky vyhnat. Ti se však nenechali odradit, setrvali a dále rozvíjeli svá hospodářství. Dnes díky jejich vytrvalosti se můžeme procházet po Krkonoších a obdivovat architekturu stavení z dob již minulých a tradice, které nám odkázali.

Osídlení Krkonoš má ale i své stinné stránky, a to ve vlivu na životní prostředí. Nejhorší situace byla v samých počátcích osidlování hor, kdy nebyl brán ohled na regeneraci krajiny. Z těžby dřeva pro kutnohorské podniky se krajina svým způsobem nezregenerovala dodnes a pastevectví ve vysokých polohách má za následek trvalé snížení hranic lesů. V době rozvoje turismu byla krajina ohrožena zcela novým způsobem. Bylo tomu například u dosud nevídaného přílivu osob na vrcholky Krkonoš, započaly nové výstavby rekreačních objektů atd. Úpadek přišel se světovou válkou, po níž už se téměř žádní budaři ke svým hospodářstvím nevrátili. A od té doby jsou Krkonoše využívány čistě pro cestovní ruch.

Dnes už jsou vytvořeny nástroje pro kontrolu životního prostředí a z nich plynoucí omezení. O ochranu životního prostředí se starají mimo jiné správci Krkonošského národního parku. Rozvoj cestovního ruchu, spojeného s výstavbou objektů a komunikací je kontrolován. Hlavní podmínkou je trvale udržitelný rozvoj.

Majitelé bud využívají stavení pro nabídku rekreace. Osud některých bud je nejistý. Jejich provoz je ekonomicky i energeticky náročný a pro majitele je obtížné shánět potřebné finance.

V poslední době preference rekreatantů směřují zpět k tradičním stavením, kde vyhledávají klid v přírodě, stranou od rušných rekreačních center. Budeme tedy doufat, že se nepotvrdí tendence klesajícího počtu bud a toto kulturní dědictví nám setrvá i nadále.

8. Seznam použitých zdrojů

1. PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury: Kultura každodenního života od 16. do 18. Století*, 2. Svazek, 1. vyd., Praha: Klementinum, 1985. ISBN 8071840866
2. MURPHY, Robert, F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, 2. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. 268 s. ISBN 80-86429-25-3
3. DOHNALOVÁ, Marie, MALINA, Jaroslav. *Antropologie občanské společnosti*, 1. vyd., Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006. 778s. ISBN 80-7204-349-8
4. PATOČKA, Jiří, HEŘMANOVÁ, Eva. *Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí*, 1. vyd., Praha: Oeconomica, 2006, 117 s., ISBN 80-2451-151-7
5. Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví
6. ATTL, Pavel, NEJDL, Karel. *Turismus I* 1. vyd., Praha: Vysoká škola hotelová v Praze 8, 2004, 178 s. ISBN 80-86578-37-2
7. MATES, Pavel, WOKOUN, René. *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*, 1.vyd., Praha: Prospektum, 2001, 196 s. ISBN 8071751006
8. HUDEČKOVÁ, Helena, LOŠŤÁK, Michal, ŠEVČÍKOVÁ. *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*, 1. vyd.,3. dotisk, Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008, 193 s., ISBN 978-80-213-1413-9
9. Správa Krkonošského národního parku [online]. c2010 [cit. 2011-03-30]. Dostupný z WWW: <www.krnapp.cz>
10. <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/liberecky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/krkonose/>
11. FLOUSEK, Jiří. *Krkonoše: příroda, historie, život* 1.vyd., Praha: BASET, 2007, 863 s., 8073401045
12. LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí* 1.vyd., Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 268
13. Časopis Krkonoše – Jizerské hory. Vrchlabí: Správa KRNAP, 2011
14. KOUCKÝ, Roman. KLIMEŠ, Pavel. *Domy pod Sněžkou, vývoj architektury v údolí Úpy*, 1.vyd., Horní Maršov: Veselý výlet, 2009, ISBN 80-902093-2-4
15. LUŠTINEC, Jan, KARPAŠ, Roman. *Krkonoše pohledem Jana Buchara a Josefa Vajnara*, 1.vyd., Liberec: RK, 2002, 142 s., ISBN 8090303315

16. ŠINDLÁŘ, M. *Koncepce ochrany přírody a krajiny Královéhradeckého kraje*, [on-line]. Hradec Králové: Královéhradecký kraj, 2003. 122 s. (PDF) <<http://gis.kr-kralovehradecky.cz/assets/GIS/projekty/ziv-prostredi/zprava.pdf>>
17. Český statistický úřad [on-line]. Praha. 2011 [27.3.2011], <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>>
18. HÁJEK, Miroslav. *Ekonomické nástroje v ochraně životního prostředí*, 1.vyd., Pardubice: Česká společnost pro životní prostředí, ekologické manažerské služby, 1995, 78 s.
19. SCHWARY, Otakar. *Krkonošský národní park: plán péče 2010-2020* [on-line]. 2010 [2010-06-21], 179 s., (PDF), <<http://www.krnap.cz/plan-pecce-o-krnap/>>
20. PŘÍKASKÝ, Vít. *Program rozvoje Libereckého kraje 2007-2013* [on-line]. 2007 [2007-10-30], 208 s. (PDF), <http://www.kraj-lbc.cz/public/orlk/prlk_cerven2007_146dfbf98b.pdf>
21. Krkonoše - Svazek měst a obcí. *Strategie rozvoje oblasti Krkonoš* [on-line]. 2009, 205 s., (PDF), <http://www.krkonose-smo.cz/lang_cz/documents/strategie_rozvoje.pdf>
22. Informační server Libereckého kraje [on-line], Liberec, 2011, [2011-03-25] <<http://www.kraj-lbc.cz/>>
23. Informační sever Královéhradeckého kraje, [on-line], Hradec Králové, 2008, <<http://www.kr-kralovehradecky.cz/>>
24. Česká informační agentura životního prostředí CENIA, [on-line], 2011, [2011-03-25], <http://www.cenia.cz/_C12571B20041F1F4.nsf/index.html>

9. Přílohy

9.1. Rozhovor

Cestovní ruch (Jan Stejskal – dlouholetý zaměstnanec turistické atrakce, Špindlerův Mlýn)

1. *Jak vnímáte vývoj počtu návštěvníků?*

Dříve byly počty klientů v hlavních sezónách víceméně konstantní, poslední 2-3 roky je patrný pokles návštěvnosti, zejména v letních měsících. A tím myslím jak návštěvníků, kteří využívali Krkonoše pro jednodenní výlet, tak těch, kteří jsou zde ubytováni.

2. *Mění se národnostní složení rekreatantů?*

Národnostní složení se mění určitě, ale asi nejde říci nějaký jasný trend. Dříve byly jednoznačně dominantní národností Němci a Nizozemci, v poslední době se rozptýl národností zvětšuje – častěji jsou naši zákazníci z Polska, Ruska či Dánska. Výjimkou nejsou ani zájezdy z exotičtějších zemí jako je Izrael. Nicméně složení turistů se liší sezónu od sezóny – před několika lety to vypadalo na masivní nástup ruských klientů, postupem času tento ovšem zanikl a nyní je možné pozorovat větší zájem např. ze strany poláků.

3. *Ubývá cizinců v Krkonoších?*

Těžko říci, nemám k dispozici nějakou přesnou statistiku, ale v ruku v ruce s „krizí“ klesla cena pobytů, které se staly dostupné i pro běžné české občany, kteří se začali opět vracet. Takže procentuálně počet cizinců klesá, v absolutních číslech si netroufám odhadovat.

4. *Klesá střední délka pobytu rekreatantů?*

Délka pobytu se mění, lidé si více oblíbili kratší pobyty, ať již týdenní nebo i nějakou formu prodlouženého víkendu. Toto se týká zejména českých turistů, zahraniční klienti zpravidla volí delší termíny.

5. *Mění se hlavní preference návštěvníků v trávení volného času?*

Určitě činnosti, které sem jezdí lidé provozovat, souvisí s jejich finančními možnostmi. Poslední dvě sezóny tak byla vidět větší neochota lidí utrácet za atrakce, adrenalinové zážitky apod. Zatímco dříve to byl často jejich cíl, kde například strávili celé odpoledne, dnes je to spíše doplněk jiné aktivity a zpestření výletu.

6. *Cítíte rozdíl v návštěvnosti v průběhu týdne? A v průběhu roku?*

Z hlediska návštěvnosti turistických atrakcí je rozložení patrné. Jak u letní, tak u zimní sezóny je hlavním kritériem počasí – pokud je příznivé, lidé se v horských střediscích zdržují, v létě se hromadně přesouvají na hřebeny, v zimě na sjezdovky. Při špatném počasí se naopak centra vyprazdňují, lidé míří za cíli ve větších městech v podkrkonoší. Specifickou kategorií jsou pak víkendy, kdy se přidávají k turistům i místní obyvatelé. Tento nárůst je nicméně kompenzován víkendovou výměnou turnusů, proto spíše než početně se mění skladba návštěvníků národnostně – silně přibývá domácích. V průběhu roku jsou dána jasné dvě sezóny, kdy tudy projde drtivé procento klientů, a provozovatelé si vytvoří dostatečnou finanční rezervu pro jarní/podzimní období. V jeho průběhu je počet klasických turistů omezen na naprosté minimum, převažuje pořádání kongresů, sjezdů, školních zájezdů nebo sportovních soustředění.

7. *Je pro Vás rostoucí tendence cestovního ruchu pozitivní?*

Cestovní ruch je jistě přínosem pro celý region, turismus přináší velké peníze a nijak drasticky negativně přitom nezasahuje do života místních lidí. Asi stejně jako v jiných oblastech, i zde se najdou problémy – výstavba nevzhledných a nevhodných rekreačních objektů, přetěžování dopravní infrastruktury v sezóně, ničení vzácných oblastí národního parku, apod. V poslední době se dle mého ale již podařilo najít jakýsi kompromis, kde se na jednu stranu nejedná o nějaké plundrování přírody ze strany turistů a zároveň se neustále zvyšuje jejich komfort a možnosti vyžití. Pokud by tento trend vydržel, mohou z větší návštěvnosti profitovat jak provozovatelé, tak místní obyvatelé a i vlastní národní park.

Labská bouda (nepřeje si být uveden)

1. Labská bouda prošla do roku 2004 rozsáhlou rekonstrukcí. Bude se s ní pokračovat?

Ano, dle majitelů Pumra a Ryby stála rekonstrukce kolem 15 mil. Kč. Zaměřili se především na kuchyň a restauraci. Další rekonstrukce jsou od roku 2007 pozastaveny. Toho roku poskytli majitelé boudu k prodeji.

2. Od roku 2007 je tedy Labská bouda k prodeji. Jsou už nějakí kupci?

Ano. Stavbu chce odkoupit KRNAP, respektive Ministerstvo životního prostředí. Stále se jedná o ceně, za kterou by měla být bouda prodána.

3. Z jakého důvodu chce stát odkoupit Labskou boudu?

Dle správy KRNAP představuje bouda nadměrnou zátěž na životní prostředí. Po vykoupení od současných majitelů ji chce zbourat, místo asanovat a poté na stejném místě vystavět menší bufet.

4. Jaký máte názor na likvidaci Labské boudy?

Labská bouda je sama o sobě na dané místo kolosálním objektem a není na ni hezký pohled, ale nemyslím si, že její likvidace by byla dobrým krokem. Měli by se hledat možnosti využití a prezentace samotného objektu.

5. Jsou hledány jiné možnosti než likvidace?

Ano. Nejzajímavějším se z mého pohledu zdá projekt architekta Václava Odvárky. Týká se zmenšení budovy o dvě patra ze stávajících devíti a vybourání nenosných stěn. Interiér by byl uzpůsoben pro využití širší klientelou. To je ale nouze návrh.

6. Proč usiluje KRNAP o vykoupení Labské boudy?

Labská bouda a její provoz je rizikový sám o sobě. Objekt se nachází v I. zóně KRNAP s nejvyšší ochranou. Je zde nebezpečí úniku odpadních vod, topných olejů a ropných látek při dopravě k boudě. Zasahuje i do krajinného rázu.

7. *Likvidace sama o sobě bude finančně náročná. Z jakých zdrojů chce KR NAP nákup boudy a následné činnosti financovat?*

Cena samotné boudy se od roku 2007 snížila ze 43 mil. Kč na 30 mil. Kč. Přesnou cenu však zná pouze realitní kancelář a jednající strany. Následné likvidační a rekultivační práce se odhadují na 60-70 mil. Kč. Hradit projekt bude Ministerstvo životního prostředí s příspěvím dotací z EU.

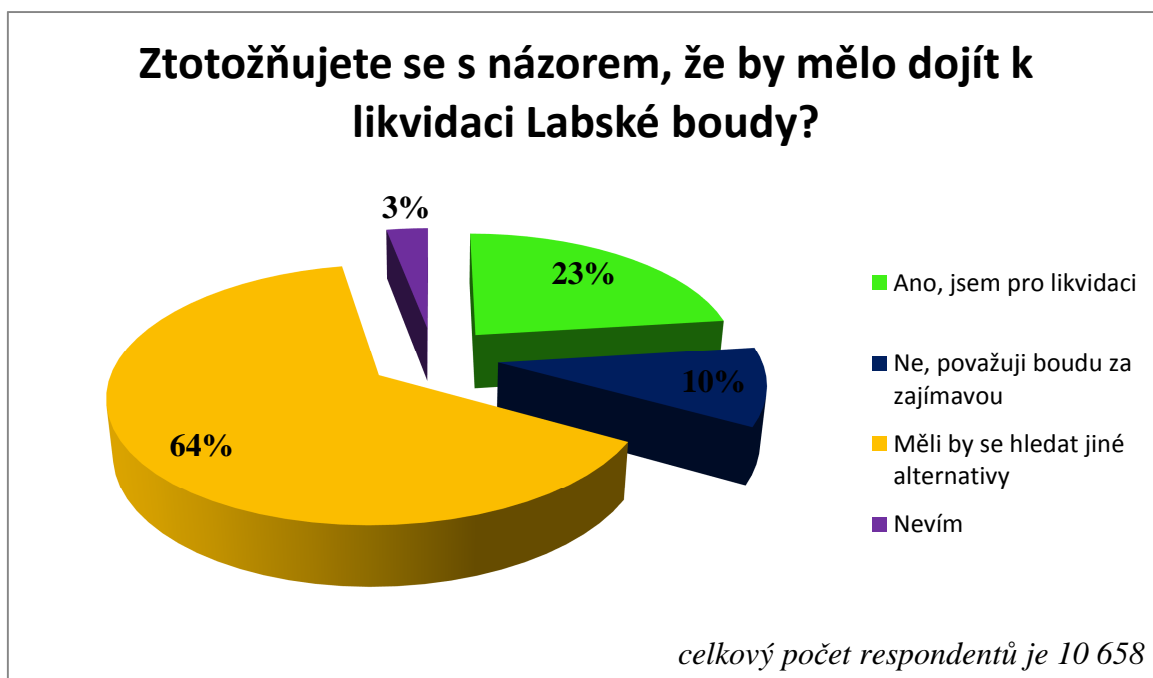
8. *V jaké je fázi vyjednávání o koupi Labské boudy?*

KRNAP, respektive Ministerstvo životního prostředí je zatím jediným zájemcem o koupi. Rozhodnutí mělo padnout do konce roku 2010. Nestalo se tomu tak. Prozatím nejsou kupující spokojeni s cenou a vyjednávání nadále pokračuje. Čeká se také na finanční podporu EU, bez které by projekt nemohl být realizován.

9. *Dojde tedy v brzké době k likvidaci Labské boudy?*

Ne, v blízké době k likvidaci nedojde.

Graf názoru veřejnosti na likvidaci Labské boudy.

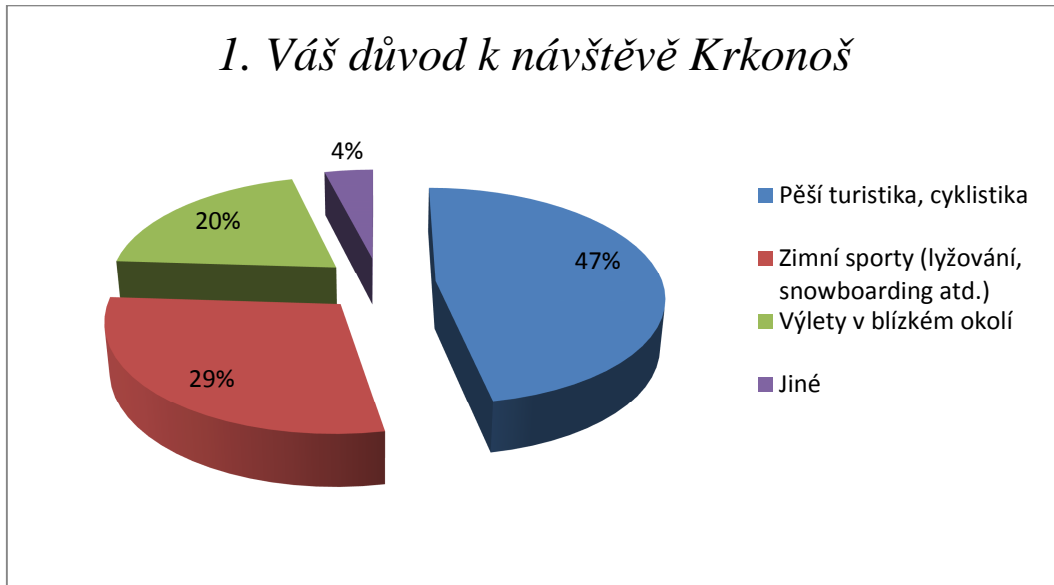

Zdroj: < <http://www.idnes.cz/> >

9.2. Dotazník

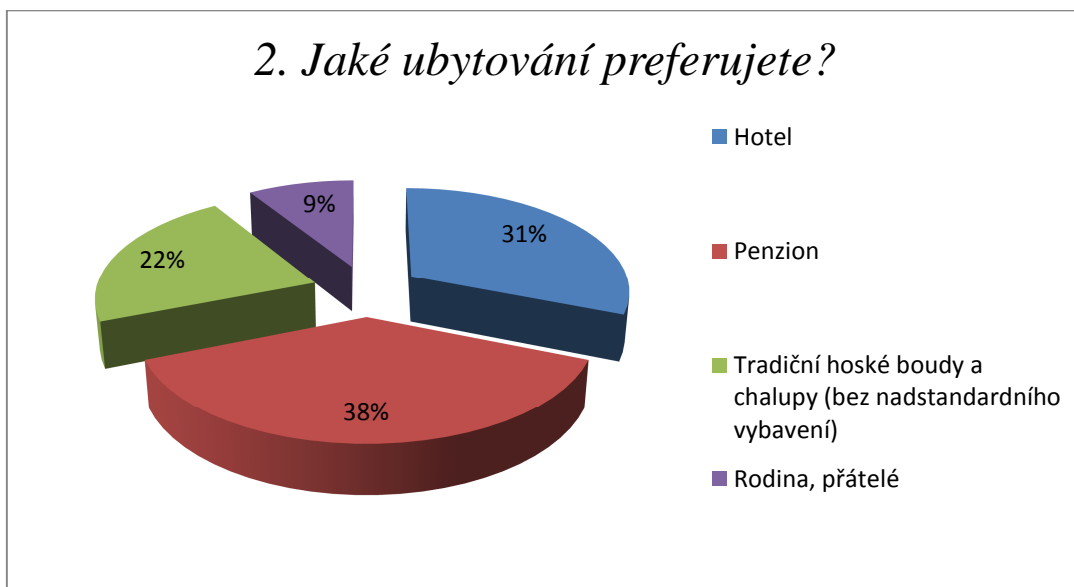
1. Vaše důvody k návštěvě Krkonoš

- Pěší turistika, cyklistika
- Zimní sporty (lyžování, snowboarding atd.)
- Výlety v blízkém okolí
- Jiné

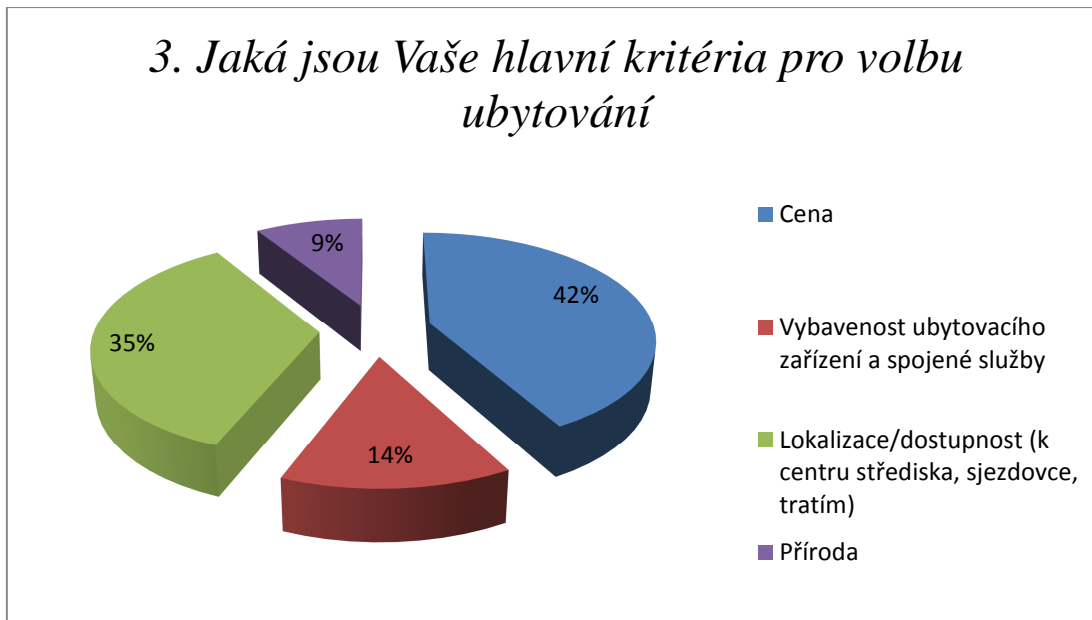
2. Jaké ubytování preferujete?

- Hotel
- Penzion
- Tradiční horské boudy a chalupy (bez nadstandardního vybavení)
- Rodina, přátelé

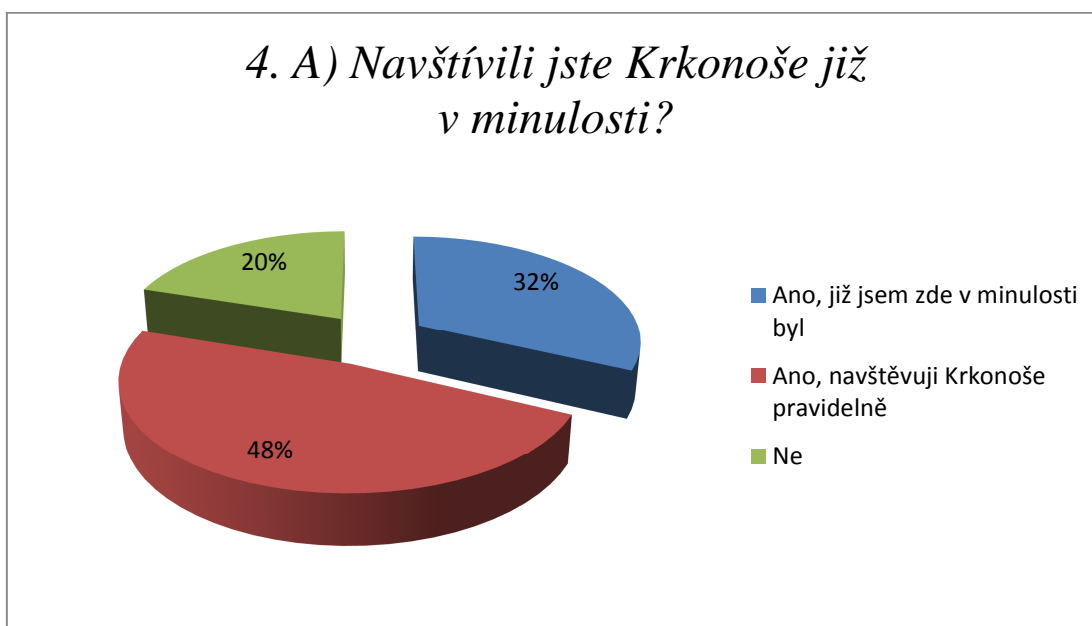
3. *Jaká jsou Vaše hlavní kritéria pro volbu ubytování*

- a. Cena
- b. Vybavenost ubytovacího zařízení a spojené služby
- c. Lokalizace/dostupnost (k centru střediska, sjezdovce, tratím)
- d. Příroda

4. *A) Navštívili jste Krkonoše již v minulosti?*

- a. Ano, již jsem zde v minulosti byl
- b. Ano, navštěvuji Krkonoše pravidelně
- c. Ne

4.B) Pokud ano, jaké roční období preferujete pro návštěvu Krkonoš?

- a. Jaro
- b. Léto
- c. Podzim
- d. Zima

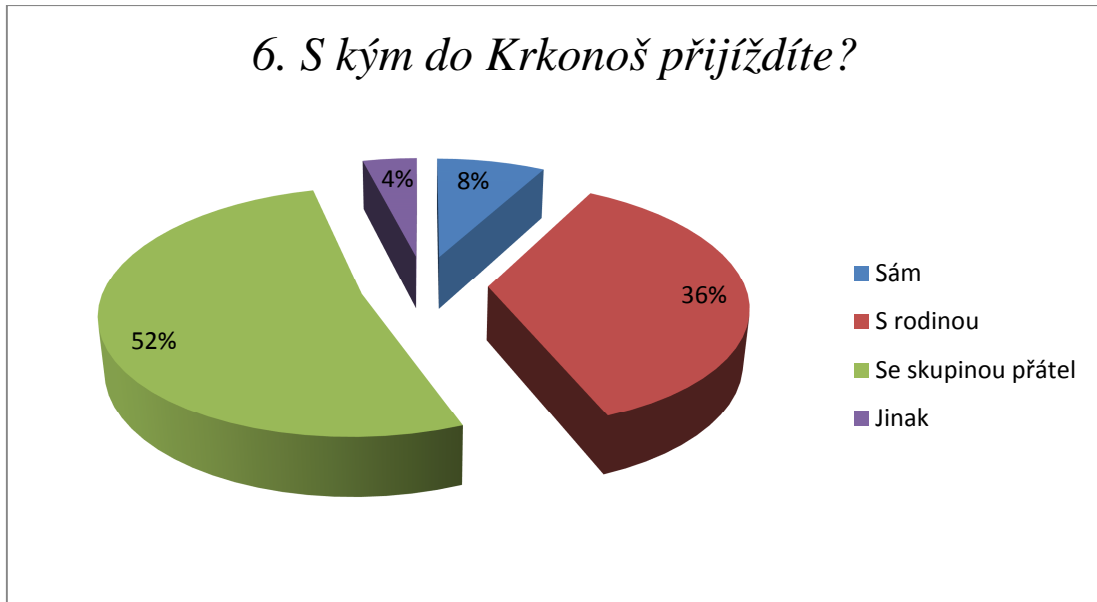
5. Jakým dopravním prostředkem jste se dopravili do Krkonoš?

- a. Vlákem
- b. Autobusem
- c. Autem
- d. Jinak

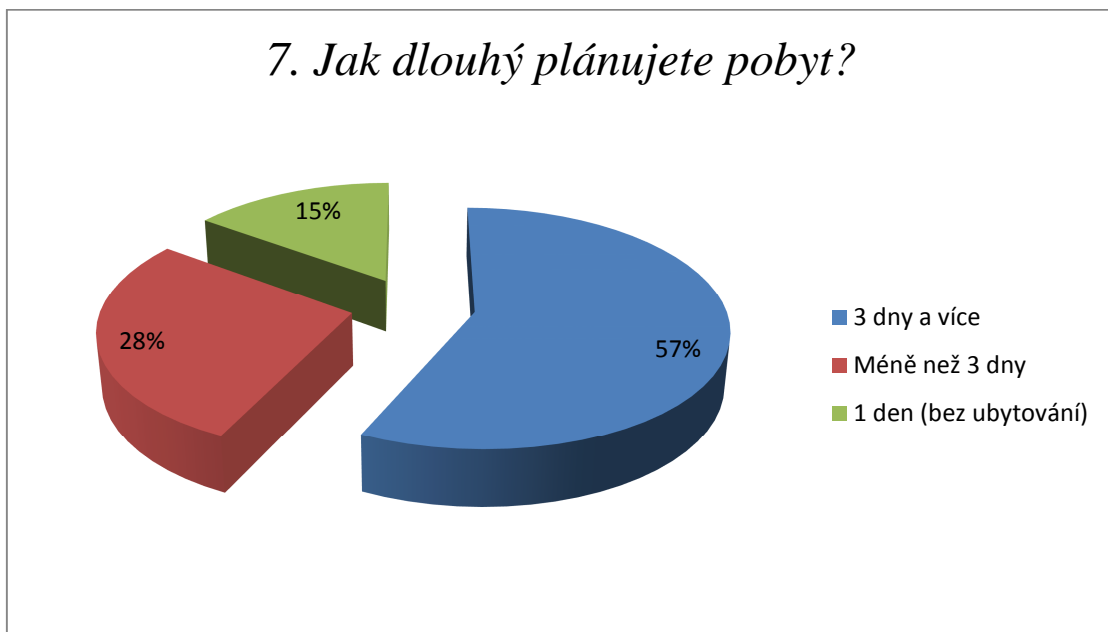
6. S kým do Krkonoš přijíždíte?

- a. Sám
- b. S rodinou
- c. Se skupinou přátel
- d. Jinak

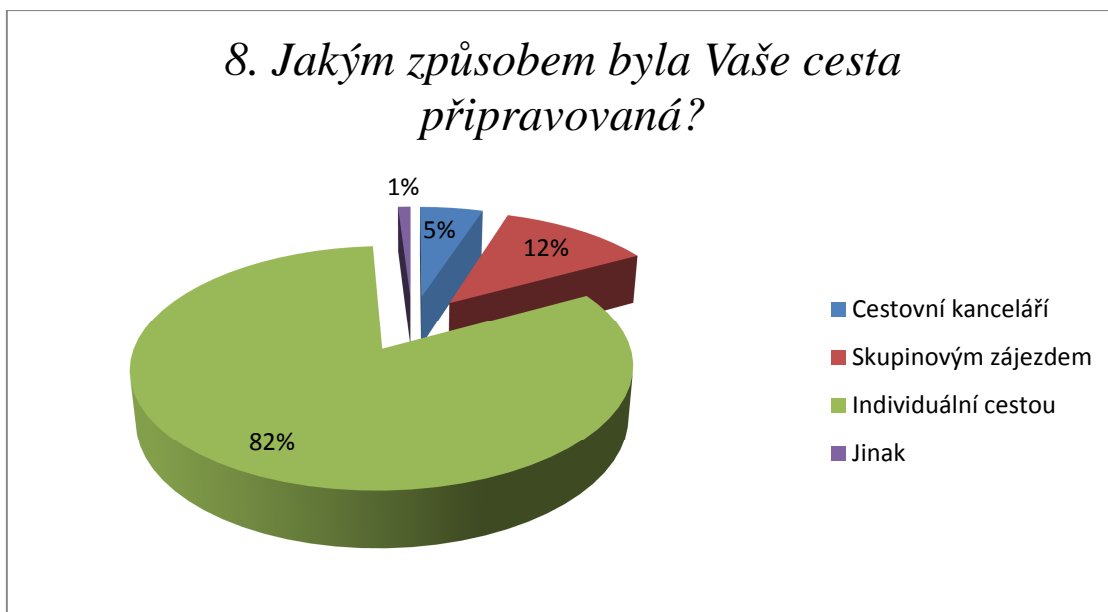
7. Jak dlouhý plánujete pobyt?

- a. 3 dny a více
- b. Méně než 3 dny
- c. 1 den (bez ubytování)

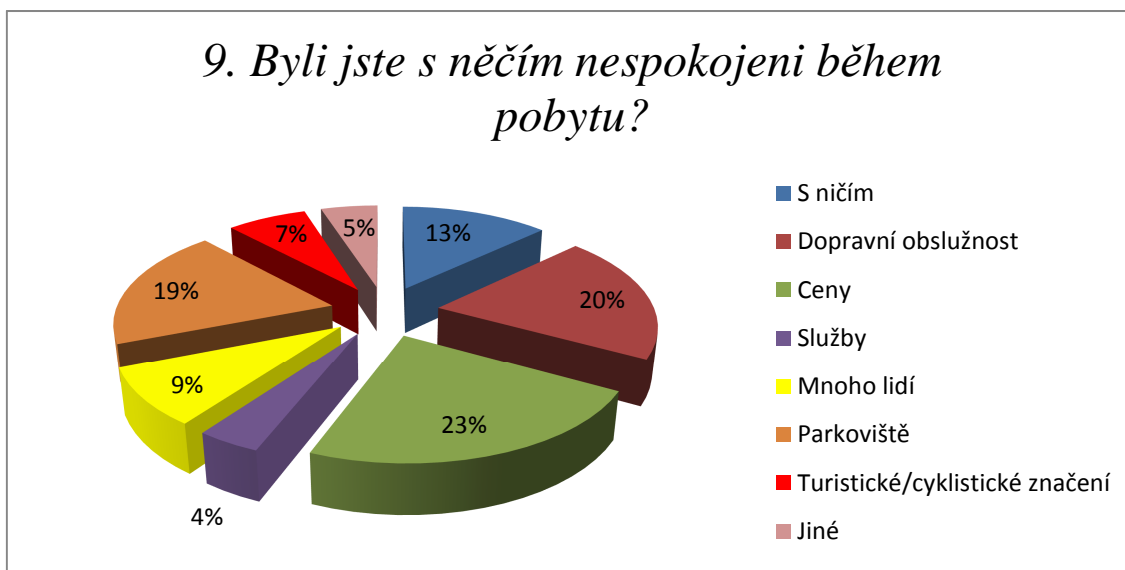
8. Jakým způsobem byla Vaše cesta připravovaná?

- a. Cestovní kancelář
- b. Skupinovým zájezdem
- c. Individuální cestou
- d. Jinak

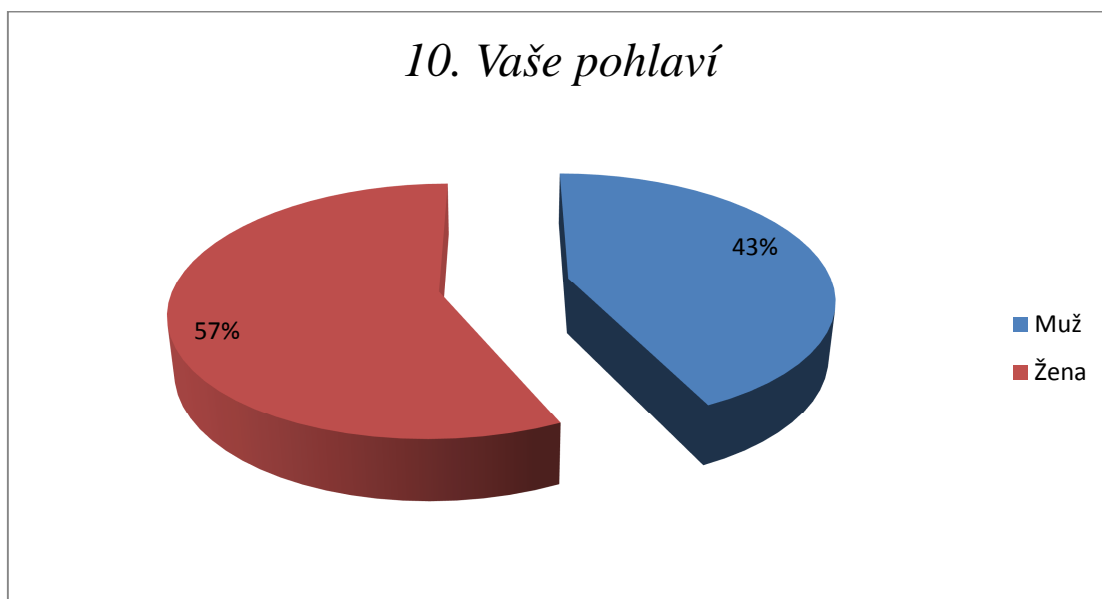
9. Byli jste s něčím nespokojeni během pobytu?

- a. S ničím
- b. Dopravní obslužnost
- c. Ceny
- d. Služby
- e. Parkoviště
- f. Turistické/cyklistické značení
- g. Jiné

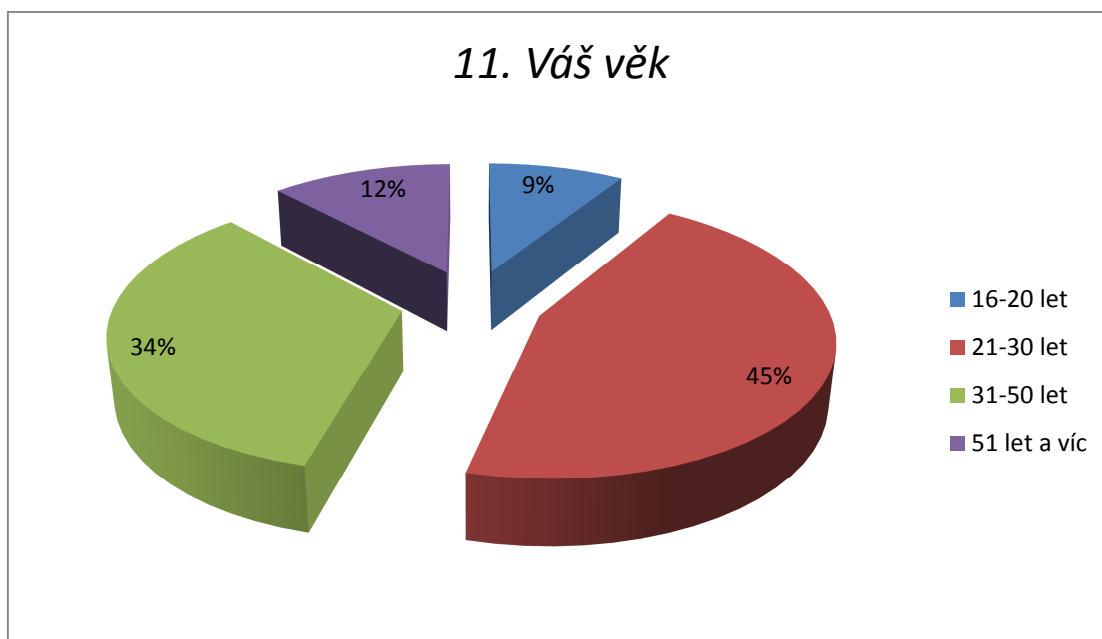
10. Vaše pohlaví

- a. Muž
- b. Žena

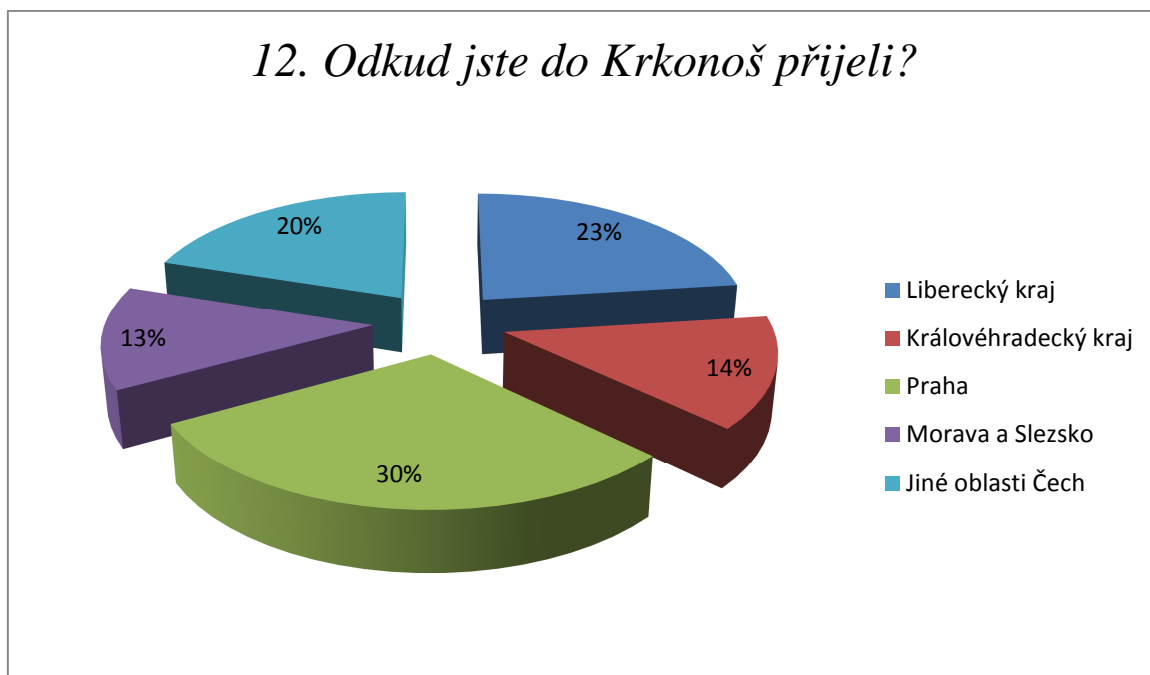
11. Váš věk

- a. 16-20 let
- b. 21-30 let
- c. 31-50 let
- d. 51 let a víc

12. Odkud jste do Krkonoš přijeli?

- a. Liberecký kraj
- b. Královéhradecký kraj
- c. Praha
- d. Morava a Slezsko
- e. Jiné oblasti Čech

Celkový počet respondentů, kteří vyplnili dotazník, je 173. Hodnocení dotazníku viz strana 32.

9.3. Data o vzniku a zániku bud

Údaje o vzniku a zániku některých významějších krkonošských bud		
<i>Název boudy-skupiny bud</i>	<i>rok vzniku (nebo první zprávy)</i>	<i>rok zániku</i>
bouda na Čertově louce	18. století	1893
bouda na Hanapetrově pasece	1676	
bouda prince Jindřicha	1889	1946
bouda U Dívčí lávky	kolem r. 1860	1942
bouda u pramene Labe	zač. 18. století	po r. 1765
bouda Na Pláni	pol. 17. století	
boudy pod Šeřínem (Sachrovy boudy)	1801	
Černá bouda (bouda na Čertově pasece)	po r. 1785	
Davidova bouda	před r. 1835	
Dvoračky (Rokytenské dvorské boudy, Sahlenbašské boudy)	před r. 1688	
Dvorské boudy v Sedmidolí	1750	
Farářova bouda (Duchovní bouda)	1738	po r. 1810
Friesovy boudy	1676	
Fučíkovy boudy (Bradlerovy boudy)	1637	
Havlova bouda	1926	1947
Hrnčířské boudy	1854	
Hříběcí boudy	1713	
Husí boudy	1580	
Jelenka	1936	
Jelení boudy (Leierovy boudy)	18. století	
Jelení boudy- myslivna	1845	
Jestřábí boudy	1937-8	
Klínovka	1676	1970
Kotelná bouda (Bedřichova kotelná bouda)	17. století	1910
Labská (Krauzovy boudy)	1550	
Labská bouda	1830	
Lahrovy boudy	1693	
Liščí bouda	1682	1948
Loučné boudy (Zineckerovy boudy)	1720	
Luční bouda (Stará česká bouda, Rennerova bouda)	kolec 16. století	
Lučiny	před r. 1668	
Martinovka	1642	
Maxova bouda	1892	po r. 1955
Mísečky	1642	
Mléčná bouda (Molkenbaude)	18. století	1882
Obří bouda	1847	
Petrovka	1790	

Pomezní boudy	1634	
Pramenná bouda (Quellenbaude)	18. století	1879
Pudlova bouda	1800	1903
Rennerova bouda- na Bílé louce	1797	1939
Rennerovky	1695	
Rýchorská bouda	1930	
Samotnoi (Rybniční bouda)	1670	
Scharfova bouda	1740	
Schapperova bouda	18. století	1903
schronisko Bronislava Czecha (Schlingerova bouda)	před r. 1642	1955
schronisko na Hali Szrenickiej (Nová Slezské bouda)	1786	
schronisko pod Łabskim Szczytem (Stará slezská bouda)	1632	
schronisko nad Sněžnými Kotlami (bouda U Sněžných jam)	1825	
Slaski Dom (Slezská bouda pod Sněžkou)	1922	
Stará Erlebachova bouda	1787	
Struhadla	1772	
Strzecha Akademicka (Samuelova, Danielova, Hamplova bouda)	před r. 1642	
Sněžka- kaple sv. Vavřince	1665- 1681	
polská bouda	1850	
česká bouda	1868	
meteorologická stanice	1900	
Szrenice (bouda na Jínonoši)	1922	
Šestidomí	1656	
Špindleovy boudy	1784, 1814, 1835	
Tetřeví boudy	1713	
Vosecká bouda (Františkánská bouda, Nová česká bouda)	před r. 1743	
Vrbatova bouda	1964	
Výrovka (Tannenbaude)	18. století	1946
Zlatá vyhlídka v Jánských Lázních	1880	
Žalý rozhledna	1889	
restaurace	1890	1943

Zdroj: [12,260 - 261 s.]